

Pengar nu!

En handbok i gender budgeting

Innehåll

Förord	3	2. Vårproppsmetoden	20
Inledning	4	3. Tvättsäcksmetoden	22
• Vad innehåller handboken?	5	4. 4R – metoden	24
Att budgetera för jämställdhet och kvinnors rättigheter	6	5. Processmetoden	26
• De jämställdhetspolitiska målen	6	6. JämKAS Bas	28
• FN:s Kvinnokonvention och gender budgeting	6	7. Elsons Trestegsraket	30
• Gender budgeting och Capability – ansatsen	11	8. EWLs EU-metod	31
Viktiga aspekter inom gender budgeting	12	9. Behovsmetoden	32
• Tidsbudgetar	12	10. Att kartlägga gender budgeting	33
• Offentliga budgetar påverkar både betalt och obetalt arbete	12	En enkönad teori styr världen	
• Kort – lång sikt och stuprörstänkande	13	– feministisk kritik mot nationalekonomisk teori	35
• Prioriteringar, behov och budgetar på olika nivåer	13	Kvinnokonventionen – CEDAW	46
Konkret introduktion till arbetet med gender budgeting analyser	15	Begrepp och definitioner	49
Tio metoder för gender budgeting		Medlemsorganisationer	51
1. Allroundmetoden	19	Presentation av handbokens författare	52
		Presentation av Sveriges Kvinnolobby	52

Förord

Gender budgeting är en antagen strategi såväl nationellt som internationellt i arbetet för ett jämställt samhälle. Att tillämpa gender budgeting innebär att ställa frågor om hur den ekonomiska politiken påverkar kvinnor och män. Syftet är att uppnå en rättvis fördelning av resurser mellan könen. Genom en genusanalys får du kunskap om hur de ekonomiska resurserna fördelas mellan könen och vilka effekterna blir.

Alltifrån nationell till lokal nivå har politiker tagit beslut om att offentliga budgetar ska genomsyras av ett genusperspektiv. Vår uppfattning är att det är svårt att få genomslag i det arbetet. Det görs också få uppföljningar. Säkert är att det behövs pådrivare, hjälpmedel och engagemang av dem som berörs. Sveriges Kvinnolobby har därför tagit fram denna handbok som ska vara till god hjälp i den granskning av budgetar som kvinnoorganisationerna och andra intresserade kan genomföra och offentliggöra.

År 2007 gjorde Sveriges Kvinnolobby en analys av valda delar av regeringens vårbudget. Analysen presenterades i en rapport under Almedalsveckan det året. Den rönt uppmärksamhet då den synliggör hur strukturer styr resurser och därmed påverkar människors liv. Stereotypera föreställningar om kvinnor och män upprätthålls och återskapas i högsta grad genom samhällets ekonomiska politik.

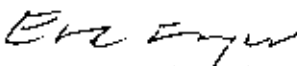
Motsvarande analyser bör göras på lokal och regional nivå, då kommuner och landsting har ett medborgaransvar för att skapa ett jämställt samhälle och att föra ut den nationella jämställdhetspolitiken.

Sveriges Kvinnolobby avser att kontinuerligt analysera och rapportera kring regeringens kommande budgetar.

Vi hoppas att denna handbok blir till stort stöd och leder till engagemang och analys av alla de olika offentliga budgetar som finns runt om i Sverige.

Stockholm augusti 2008

Sveriges Kvinnolobby

Eva Fager, ordförande

Inledning

Den här boken handlar om ekonomi. Framförallt handlar den om gender budgeting.

Syftet är att erbjuda individer och organisationer tydliga redskap för att genomföra gender budgeting analyser av offentliga budgetar.

”Ojämsställdhet är ojust, ointelligent och kostsamt.

**Terry Davis,
Europarådets generalsekreterare**

En gender budgeting analys innebär att vi undersöker vart våra offentliga resurser går ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv. Med hur mycket pengar stödjer den offentliga resurstilldelningen kvinnor och män, flickor och pojkar? Hur möter de offentliga utgifterna kvinnors och mäns, pojkars och flickors behov och preferenser (prioriteringar)?

I mer än femtio länder världen över har gender budgeting analyser genomförts för att göra offentliga budgetar mer genuskänsliga och främja jämställdheten. Pionjärer på området är bland andra Sydafrika, Australien och Kanada. Vid FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995 tog arbetet för genusanalyser av statsbudgetar och offentliga budgetar fart internationellt genom FN:s kvinnopolitiska dokument *Plattform för Action*. Arbetet med att göra budgetbeslutens inriktning och program mer genuskänsliga har kommit att kallas gender budgeting.

Gender budgeting analyser innebär att undersöka faktiska resursströmmar och hur de fördelar sig mellan kvinnor och män. I många länder har gender budgeting analyser kunnat visa att den offentliga resursfördelningen gynnar män. Större vikt läggs vid mäns behov, aktiviteter och prioriteringar och den traditionellt manliga livsvägen gynnas ekonomiskt.

En viktig aspekt inom gender budgeting är att lyfta fram det obetalda arbetet och hur detta arbete samspelar med budgetmässiga beslut. En stor del av omsorgsarbetet sköts idag inom den offentliga sektorn och

finansieras med våra gemensamma skattemedel. Men merparten av det obetalda omsorgsarbetet utförs av kvinnor i hemmen. Man bör därför vara uppmärksam på att exempelvis nedskärningar inom vård- och omsorg i offentlig sektor kan leda till att kvinnors obetalda arbetsbörda ökar. Gender budgeting handlar därför även om att göra alla typer av kostnader och resurser synliga utifrån ett köns- och genusperspektiv, att bredda det ekonomiska blickfältet.

Gender budgeting är ett effektivt sätt att införliva jämställdhetsperspektiv i offentliga budgetar men leder även till att andra viktiga politiska mål främjas, exempelvis utveckling och tillväxt. Dessutom leder gender budgeting till att öka transparensen (genomskinligheten) och delaktigheten i budgetprocessen.

Större kunskap om budgetars könsrättvisa effekter leder också till att politiker kan ställas till svars för vad som uppnåtts och vad som inte uppnåtts när det gäller regeringens jämställdhetsmål.

Har regeringens jämställdhetsmål översatts till budgetmässiga beslut? Om inte bör resurser omdirigeras för att nå en jämn och rättvis fördelning mellan kvinnor och män. En fördelning som stöder reell jämställdhet och utveckling för både kvinnor och män.

”Budgetar är aldrig resultatet av enbart tekniska processer baserade på finansiella analyser.

Professor Diane Elson

Vad innehåller handboken?

Syftet med denna handbok i gender budgeting är att den ska vara ett stöd i arbetet med att utföra konkreta gender budgeting analyser. Den är upplagd på följande sätt:

Först ligger avsnittet *Att budgetera för jämställdhet och kvinnors rättigheter* som tar upp de mål och konkreta kriterier som gender budgeting analyser bör utvärderas emot. Dessa är de svenska jämställdhetspolitiska målen och FN:s Kvinnokonvention (CEDAW). I anslutning till detta följer en kort redogörelse för capability – ansatsen. Denna ansats vänder på pannkakan och börjar med att kartlägga vad människor behöver för att leva ett gott liv. Efter detta exemplifieras några viktiga aspekter inom gender budgeting, tidsbudgetar, betalt och obetalt arbete, kort och lång sikt, prioriteringar och behov.

I det därpå följande avsnittet följer en konkret introduktion till arbetet med gender budgeting. Var hittar du en budget? Var hittar du den köns-uppdelade statistiken? Hur gör vi?

Därefter följer metodavsnittet. Tio metoder som kan användas i konkreta gender budgeting analyser redovisas. De flesta av dessa är illustrerade med konkreta exempel.

Därefter följer avsnittet *En enkönad teori styr världen*. Avsnittet behandlar feministisk kritik av nationalekonomisk teori och metod.

Näst sist ligger hela Kvinnokonventionen (CEDAW) och därefter en lista på relevanta begrepp och definitioner.

”Budgeten reflekterar värderingarna i ett land – vem det värderar, vems arbete det värderar och vem det belönar... och vems och vilket arbete det inte belönar.

Pregs Govender,
parlamentsledamot och ordförande i kommittén
för kvinnors rättigheter i Sydafrika

Att budgetera för jämställdhet och kvinnors rättigheter

De offentliga budgetarna utgör, tillsammans med lagar och regler, ett grundläggande instrument för ett lands ekonomiska och sociala utveckling. Storleken och sammansättningen av de offentliga budgetarna reflekterar politikernas kunskaper, övergripande mål och prioriteringar vad det gäller rättvisa, jämställdhet, ekonomisk effektivitet och tillväxt.

Gender budgeting fokuserar på hur offentliga budgetar, både budgetens inkomstsida och utgiftssida, tillsammans med lagar och regler påverkar kvinnors och mäns livsvillkor och utvecklingsmöjligheter. I ett jämställt samhälle där både kvinnor och män har möjlighet att utveckla sin fulla potential påverkas även den ekonomiska effektiviteten och tillväxten i positiv riktning¹.

De jämställdhetspolitiska målen

Vad är då ett jämställt samhälle?

Sedan 2006² har riksdagen och regeringen definierat att ett jämställt samhälle är ett samhälle där *Kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sina egna liv*.

Under detta övergripande jämställdhetspolitiska mål finns fyra delmål:

1. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att utöva ett aktivt medborgarskap och att forma villkoren för beslutsfattandet. Målet är en jämn fördelning av makt och inflytande i samhället.
2. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter till avlönat arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Målet är ekonomisk jämställdhet.
3. Kvinnor och män skall ha samma möjlighet att ge och få omsorg utan att underordnas. Det obetalda hemarbetet skall delas lika. Målet är en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

¹ Den offentliga ekonomin brukar delas upp i en inkomstsida och en utgiftssida. Inkomstsidan består av skatter och avgifter och utgiftssidan består av; offentlig konsumtion (exempelvis utbildning, för-svar, sjukvård), offentliga investeringar (maskiner, anläggningar, byggnader och vägar) och transfere-ringar (exempelvis A-kassa och barnbidrag).

4. Kvinnor och män skall ha samma möjlighet till kroppslig integritet. Mäns våld mot kvinnor skall upphöra.

De jämställdhetspolitiska målen är grundläggande målsättningar för regeringens arbete och det är regeringens ansvar att de offentliga budgetarna utformas så att jämställdhet uppnås.

Med konkreta gender budgeting analyser kan man utvärdera om de jämställdhetspolitiska målen översatts till budgetmässiga beslut. Om jämställdhet har uppnåtts eller ej.

FN:s Kvinnokonvention och gender budgeting

Diane Elson, en av de internationellt sett mest kända och erfarna forskarna inom gender budgeting, har under senare år arbetat med att koppla samman gender budget analyser med FN:s Kvinnokonvention (CEDAW)³.

Elson menar att Kvinnokonventionen bör vara vägledande när man upprättar de jämställdhetskriterier som gender budgeting analyser ska utvärderas mot.

Med väl genomförda gender budgeting analyser kan man bedöma om offentliga budgetar främjar eller inte främjar kvinnors rättigheter och reell jämställdhet. Och utifrån detta blir det sedan möjligt att dirigera om de offentliga resurserna så att de på ett mer effektivt sätt främjar reell jämställdhet.

Sverige ratificerade FN:s Kvinnokonvention i mars 1980 som första land i världen. Detta innebär att regeringen har förbundit sig att avskaffa alla former av ojämställdhet och diskriminering av kvinnor och flickor i Sverige.

² De första jämställdhetspolitiska målen beslutades av riksdagen 1994.

³ Budgeting for womens Rights - Monitoring Government Budgets for Compliance with CEDAW, UNIFEM, 2006. Diane Elson är sociologi professor vid Essex University i UK och Bard College i USA. CEDAW - Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women.

Kvinnokonventionen ligger bilagd i slutet av handboken. Se även www.kvinnokonventionen.se och www.sverigeskvinnolobby.se.

Till skillnad från de jämställdhetspolitiska målen är Kvinnokonventionen (CEDAW) mer specifik i sina mål och jämställdhetskriterier och i sin inriktning på just kvinnors rättigheter och framsteg. I sexton artiklar slås kvinnors och flickors rättigheter fast på livets alla områden. Ordet CEDAW grundar sig på den engelska förkortningen av Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor.

Totalt består Kvinnokonventionen av trettio artiklar varav de första sexton innehåller definitioner och rättigheter. Artikel 2 och 3 tar upp den grundläggande förpliktelsen att avskaffa all slags diskriminering av kvinnor. Artikel 4 uppmuntrar tillfälliga, särskilda åtgärder medan Artiklarna 5-16 redovisar mer specifika förpliktelser på till exempel arbetsmarknaden och inom hälso- och sjukvård. Resterande artiklar behandlar det arbete FN:s Kvinnokommitté utför, hur undertecknandet av Konventionen går till, hur Konventionsländerna ska rapportera om sitt arbete för kvinnors rättigheter samt hur tvister rörande tolkningen ska hanteras⁴.

Kvinnokonventionen (CEDAW) fordrar

- jämställdhet, både *formell* jämställdhet och *reell* jämställdhet. Med formell jämställdhet avser man ickediskriminerande lagar och regler. Reell jämställdhet går mycket längre än formell jämställdhet och syftar på verklig jämställdhet mellan kvinnor och män, dvs. att kvinnor och män bemöts och värderas jämställt, vilket ofta skiljer sig från den lagstadgade jämställdheten.
- att offentliga åtgärder är ickediskriminerande (dvs. att de uppfyller formell jämställdhet) och att de upprättar reell jämställdhet mellan

kvinnor och män som självständiga bärare av alla mänskliga rättigheter, civila, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella.

Kvinnor ska vara lika fria som män att välja hur de vill leva sina liv. Detta kräver att staten aktivt arbetar för att reell jämställdhet uppnås inom livets alla områden, inom familjen, i samhället, på marknader och i företagen liksom inom offentlig sektor och i all statlig verksamhet.

De offentliga budgetarnas sammansättning och utformning är av central betydelse för att Kvinnokonventionens vision om reell jämställdhet ska bli verklighet.

Hur börjar du?

När en budget ska analyseras utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv bör analysen delas upp i följande grundmoment:

- *Budgetens inkomster* (skatter, moms och avgifter)
- *Budgetens utgifter* (ex. försvar, rättsväsende, sjukvård, skola, även transfereringar och bidrag)
- *Budgetens makroekonomiska effekter* (ex. påverkan på arbetsmarknaden, tillväxt och betalt/obetalt arbete)
- *Budgetens beslutsprocess*

"Budgeting for women's rights" Professor Diane Elson, UNIFEM, 2006

⁴ Konventionens artiklar kompletteras och förtydligas av allmänna rekommendationer som Kvinnokommittén antagit. Genom dessa rekommendationer, för tillfället tjugofem till antalet, undviks frågor om ändringar i konventionstexterna. Ändringar skulle kunna innebära en försvagning av konventionstexterna som av många experter anses vara mycket radikala.

Vad ska analyseras?

Alla typer av program och åtgärder bör analyseras ur genus- och jämställdhetsperspektiv. Även program och åtgärder som uppfattas som genusneutrala kan i praktiken visa sig påverka kvinnor och män på olika sätt och därför få diskriminerande effekter.

Man bör följa pengarna från *anslagen* i budgeten till *aktiviteter* och *resultat* och analysera det reella resultatet i termer av jämställdhet och framsteg för kvinnor:

- Gick pengarna till att leverera den service som var avsedd?
- Var de avsedda mottagarna nöjda?
- Förbättrades jämställdheten och kvinnors välfärd?

Vad förordas i CEDAW

CEDAW förordar tre olika typer av åtgärder för att främja reell jämställdhet och framsteg för kvinnor.

- Generella åtgärder
- Tillfälliga särskilda åtgärder, (Artikel 4.1)
- Permanenta särskilda åtgärder (Artikel 4.2; skyddande av moderskapet).

Att aktivt arbeta för att skapa reell jämställdhet innefattar även att sociala och kulturella mönster som är baserade på stereotypa roller för män och kvinnor förändras (Artikel 5).

De generella åtgärderna ska leda till att i program där både kvinnor och män erhåller förmåner ska utgifterna som går till kvinnor vara lika stora som kvinnors andel av den aktuella gruppen. I program där service till-

handahålls separat till kvinnor och män ska utgifterna per person vara lika stora för kvinnor som för män. En balans ska eftersträvas.

Men avsteg från denna hälften/hälften princip kan vara aktuell när syftet är att uppnå reell jämställdhet och när de könsspecifika behoven är olika. (Artikel; 4.1 tillfälliga särskilda åtgärder och 4.2 skyddande av moderskapet).

Tillfälliga särskilda åtgärder kan alltså innebära att kvinnor erhåller avsevärt mer resurser än män, vilket är tillåtet och i vissa fall efterfrågas i Kvinnokonventionen. Detta betyder att extra resurser bör riktas mot specifika områden för att där övervinna könsdiskriminering och ojämställdhet.

Nyckeltal som visar den faktiska resurstilldelningen mellan kvinnor och män bör därför kompletteras med nyckeltal som fastställer hur stor andel av budgetens resurser som ska gå till att *stödja* och *främja* jämställdhet, utvecklingen och framsteg för kvinnor och flickor.

Budgetprocessen

Det offentliga budgetarbetet vilar på en lång tradition som främst involverat män. Därför är det även viktigt att arbeta för att

- öka antal medverkande kvinnor
- öka kvinnors inflytande och kompetens
- reformera budgetprocessen och göra den mer transparent och demokratisk

Vad kan gender budgeting analyser leda till

- Diskriminering och ojämställdhet (i både policy och effekter) elimineras i den offentliga resursfördelningen. Detta gäller både för den

aktuella offentliga resursfördelningen/budgeten och för de *reformer* och *förändringar* som föreslås och genomförs inom den offentliga ekonomin.

- Offentliga utgifter/budgetar utformas så att de på ett ändamålsenligt sätt realiserar reell jämställdhet.
- Reell jämställdhet prioriteras i fördelningen av offentliga resurser *mellan* olika program (och politikområden).

Vad är målet

Professor Diane Elson, maestron inom gender budgeting traditionen, menar att kvinnors kollektiva mobilisering för att aktivt använda Kvinnokonventionen (CEDAW) och gender budgeting analyser är nödvändigt för att uppnå förändring och ett fullständigt genomförande av Kvinnokonventionens vision om jämställdhet och framsteg för kvinnor.

En kollektiv mobilisering för att aktivt använda Kvinnokonventionen och gender budgeting är nödvändigt för att uppnå förändring och ett fullständigt genomförande av Kvinnokonventionens vision om jämställdhet och framsteg för kvinnor.

Köns Belindas Traditionella Budgetkakor

5 liter Verrsamhet
10 liter Resurser

Gender Budgeting och Capability – ansatsen

Nationalekonomen Amartya Sen och filosofen Martha Nussbaum har utvecklat den så kallade capability – ansatsen⁵, vilken alltmer börjat tillämpas inom gender budgeting fältet.

Capability – ansatsen betonar betydelsen av att samhället vidgar individens kapacitet och utrymme så att individerna själva kan påverka sin livssituation och uppnå det de själva definierar som ett gott liv. Detta innebär att samhället har ett ansvar att jämna ut spelplanen för medborgarna så att de på lika villkor kan välja och förverkliga sina livsmål. Detta synsätt innebär i praktiken mer omfattande insatser för kvinnors utveckling och möjligheter jämfört med mäns, då kvinnors självbestämmande och handlingsutrymme ofta är mer begränsat än männens.

Capabilities kan definieras som de *möjligheter, förmågor* och *förutsättningar* som individen behöver för att uppnå det liv hon själv definierar som gott.

Enligt capability – ansatsen bör offentliga policies, offentliga institutioner och den offentliga resurstilldelningen spela en nyckelroll när det gäller en jämställd utveckling av dessa *möjligheter, förmågor* och *förutsättningar*. Det offentligas uppgift är dels att skapa en social miljö där befolkningens capabilities kan utvecklas och dels att identifiera och eliminera de hinder som leder till ojämlikhet och ojämställdhet.

För att göra en gender budgeting studie enligt capability – ansatsen bör följande frågor besvaras:

1. Vad kan förväntas ingå i ett rikt och gott liv? Exempel på vad ett gott liv bör innehålla är inkomst, ett gott boende, meningsfull samsättning, god hälsa, rekreation och fritid, sociala kontakter, inflytande osv.

2. Vad behöver individerna för att kunna uppnå detta, dvs. vilka förmågor eller kapaciteter (capabilities) behöver hon? Det kan tex. vara att ha utbildning, ha arbetslivserfarenhet, ha tillgång till bra bostad, vara fysiskt rörlig, ha god fysisk och psykisk hälsa, känna sig trygg och säker, vara informerad och åtnjuta konst och kultur, kunna ta om-sorg om sig själv och andra, vara socialt delaktig och vara en aktiv medborgare.
3. Vilka offentliga nivåer och institutioner har ansvar eller bör ha ansvar för att de identifierade förmågorna eller kapaciteterna (capabilities) utvecklas hos befolkningen? Stat, landsting, kommun?
4. Varje kapacitet (capability) bör sedan kartläggas utifrån vilken/vilka (offentlig) instans/er som har *ansvar* för att den upprättas, tillhandahålls och understöds. Vem *betalar* för detta och hur mycket? Vad består åtgärderna eller insatserna av och vilka aktiviteter genomförs?
5. Har alla medborgare, kvinnor och män (i olika åldrar och med olika bakgrund och förutsättningar, tex. funktionsnedsättning) lika möjligheter att uppnå eller få tillgång till respektive kapacitet (capability)? Om inte behövs förändringar av offentliga policies men framförallt av de offentliga åtgärderna och den offentliga resurstilldelningen.

⁵ Enligt Nationalencyklopedin betyder capability; förmåga, duglighet och möjligheter.

Viktiga aspekter inom Gender Budgeting

Tidsbudgetar

En viktig aspekt i arbetet med gender budgeting är att vara observant på hur befolkningens tidsanvändning samspelar och påverkas av offentliga verksamheter och budgetmässiga förändringar. Varje individ har 24 timmar per dygn till sitt förfogande. Ett gammalt ideal är att dessa bör fördelas på 8 timmars *arbete*, 8 timmars *fritid*, rekreation och kontemplation och 8 timmars *sömn* för att individen långsiktigt ska kunna fungera väl och må bra. Man bör fråga sig hur de krav som ställs på kvinnors och mäns totala tidsbudget ser ut, dvs. hur stor är den totala arbetsbördan (både betald och obetald). Det har visat sig att kvinnors tidsbudgetar ofta är mer ansträngda än mäns tidsbudgetar eftersom kvinnor både förvärvsarbetar och dessutom arbetar mer obetalt i hemmet jämfört med män. Studier har visat att nedskärningar i offentlig sektor (inom tex. vård och omsorg) ofta leder till att kvinnors obetalda arbetsbörda ökar och därmed deras totala arbetstid. Kvinnors obetalda arbete är ofta ett osynligt substitut för – eller en dold subvention (stöd) till – offentliga program och utgifter. Ett grundläggande villkor för långsiktighet och tillväxt i ekonomin är att kvinnors mänskliga och sociala resurser varken överutnyttjas eller töms ut.

Offentliga budgetar påverkar både betalt och obetalt arbete

Offentliga budgetar bygger både på den nationalekonomiska teoribildningen och på politiska val och beslut. Vilka arbetsinsatser som ersätts ekonomiskt blir därför en följd av både ekonomisk teori och politikers val. Här följer ett exempel på hur den offentliga budgeten samspelar med befolkningens arbetsinsatser i betalt och obetalt arbete.

I slutet av 1990-talet kortade man i Storbritannien ned vårdtiderna efter operationer vid landets sjukhus. Med denna åtgärd ville man spara

pengar och öka produktiviteten inom hälso- och sjukvården. I en gender budgeting analys av hälso- och sjukvårdens utveckling visade det sig dock att de kortare vårdtiderna, som blev en vinst för den offentliga sektorn, i själva verket berodde på att eftervården hade flyttats till hemmen där den utfördes obetald av kvinnliga släktingar. När kvinnorna i Storbritannien ägnade fler timmar åt det obetalda omsorgsarbetet i hemmet gick de, för att klara detta, ner i förvärvsarbetstid. (Professor Diane Elson vid ett seminarium i Göteborg den 8 maj 2007).

Falsk ekonomi – konsekvenser av nedskärningar i offentligt finansierad verksamhet och service

När kvinnor måste utföra en större andel obetalt arbete för familj och hushåll minskar deras möjlighet att förvärvsarbeta vilket innebär mindre inkomster och framtida pensioner för kvinnorna själva. Samtidigt minskar även den offentliga skatteintäkter eftersom dessa är kopplade till lönearbetet. Att kvinnor tvingas minska sin betalda arbetstid när anhöriga är sjuka leder dessutom till att kvinnor som grupp riskerar att betraktas som mindre tillförlitlig arbetskraft (Elson, 2007).

Nedskärningar inom offentligt finansierad verksamhet och service kan även leda till att stress, sjuklighet och därmed sjukskrivningar ökar bland kvinnor som arbetar inom sektorn (HSV, 2005). Ett annat resultat kan vara att välfärdsskapande arbete helt enkelt inte utförs längre och att människor far illa.

Exemplet från Storbritannien visar hur en kortsiktig ekonomisk vinst inom sjukvården leder till ökade kostnader i andra samhällssektorer.

Kort – lång sikt och stuprörstänkande

Offentliga budgetar utgår ofta ifrån relativt kortsiktigt perspektiv. Man budgeterar för ett år i taget och i bästa fall tänker man en mandatperiod framåt. Det är tydligt vad olika insatser och åtgärder kostar *idag* och i dagens budget men svårare att se de resultat och ”vinster” insatserna kan ge på lång sikt, även när dessa är betydande.

Ett exempel på detta är offentliga insatser som förebygger marginalisering och utslagning. En marginaliserad person kostar samhället totalt 650 000 – 1 900 000 kronor per år, beroende på i vilken typ av situation personen befinner sig (det vill säga om personen är narkoman, psykiskt sjuk eller långtidssjuk). Av denna summa består 300 000 av produktionsbortfall (individen arbetar inte). Resten är kostnader för arbetsförmedling, försäkringskassa, kommun, landsting, rättsväsende och övriga offentliga insatser (Nilsson & Wadeskog *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån* 2008). Summerar man upp detta enda år av marginalisering till 5 år, 10 år, ja kanske till ett helt liv i marginalen kommer man snart upp i enorma summor. Om man skulle använda en liten del av vad marginaliseringen och utslagningen kostar samhället på *lång sikt* till att samordnat förebygga, rehabilitera eller hjälpa upp personer i riskzonen skulle man göra stora samhällsvinster i både ekonomiska och humanistiska termer.

När det gäller insatser för att stödja och hjälpa människor i riskzonen bör man se dessa som sociala *investeringar* och inte endast (vilket man gör idag) som en kostnad för den aktuella årsbudgeten. En *investering*, i exempelvis en byggnad, skrivs av under många år framåt.

Karaktäristiskt för offentlig verksamhet är, förutom alltför korta tidsperspektiv, även stuprörstänkandet. De olika offentliga verksamheterna och institutionerna hanterar, utifrån varsin organisation och varsin struktur, sitt specifika ”område”. Detta blir problematiskt när det handlar om tvärgående problematik, när offentliga insatser till exempel ska samordnas kring enskilda individer eller grupper av individer. De offentliga aktörerna har då – med var sin budget och var sin struktur – svårt att gå i takt!

När det gäller tvärgående problematik – där medborgaren har kontakt med flera olika offentliga instanser – behöver de offentliga instanserna utveckla helhetssyn och samverka och samordna sina insatser för att samhällets resurser ska kunna användas på ett effektivt sätt.

Man bör i de offentliga verksamheterna och det offentliga budgetarbetet införa ekonomiska drivkrafter som uppmuntrar till att både bredda och förlänga perspektiven. När det gäller barn och unga borde vi ha minst ett decennium som tidsperspektiv.

Prioriteringar, behov och budgetar på olika nivåer

När det gäller typ av satsningar och omfattningen på de satsningar man genomför ska lika vikt läggas på kvinnors och mäns prioriteringar och behov med tyngdpunkt på prioriteringar som är reellt jämställdhetsfrämjande.

Ibland betyder det att lika mycket resurser och samma typer av stöd ska gå till kvinnor och män. Ibland ser kvinnors och mäns behov och preferenser (prioriteringar) olika ut vilket då bör leda till olika typer av stöd.

När det gäller idrotts- och motionsområdet riktas den offentliga resurstilldelningen framförallt till barn och unga. Det är välkänt att flickor och pojkar ofta föredrar olika typer av aktiviteter och organisationsformer. Detta borde innebära att oavsett vilka aktiviteter pojkar och flickor föredrar och väljer så borde de få lika mycket stöd och utrymme från den offentliga resurstilldelningen. Nu är detta alltför ofta inte fallet.

Statens stöd till motion och idrott går genom Riksidrottsförbundet som fördelar de statliga medlen men även medel från bland annat spelverksamhet. Även landstingen och kommunerna stöder pojkars och flickors idrottande.

Kommunernas stöd till motions- och idrottsrörelsen går dels genom bidrag till idrottsföreningar och dels genom de anläggningsstöd kommunen tillhandahåller.

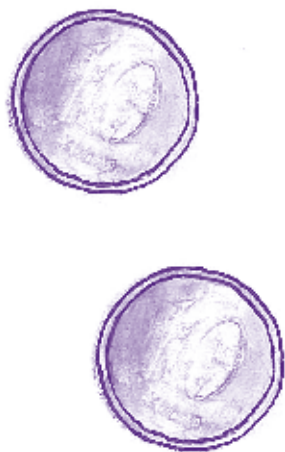
Kontantbidragen kan ofta vara relativt jämnt fördelade mellan flickor och pojkar, medan anläggningsstödet/anläggningssubventionerna framförallt bekostar arenor för idrotter som pojkar och män har preferenser för. De sporter som kvinnor och flickor föredrar, till exempel konståkning och ridning får betydligt mindre stöd. En intressant jämförelse kan göras mellan ishockeyn och ridningen, vilka är två stora verksamheter som är starkt könssegregerade. I Skellefteå speglade de två idrotterna varandra könsmässigt genom att det fanns lika många flickor inom ishockeyn som det fanns pojkar inom ridningen. När det gällde kontantbidragens fördelning kunde ingen större skillnad ses. Men när kontantbidragen slogs samman med anläggningssubventionerna utgjorde flickornas del endast 22 procent av det totala offentliga stödet till idrotterna (SOU 1996 1996:3).

I regeringens idrottsproposition (1998/99:107) framkommer att på det kommunala planet utgörs 70 procent av de sammanlagda kostnaderna

för fritidssektorn (där motion och idrott ingår) av anläggningssubventioner.

Diskrimineringen av flickor och kvinnor sker på 3 nivåer

- *Diskriminering mellan olika typer av aktiviteter.* För det första får inte vissa idrotter, som framförallt flickor föredrar, ekonomiskt stöd från samhället. Detta beror dels på att dessa idrotter inte accepteras som medlemmar i Riksidrottsförbundet som delar ut det statliga stödet. Exempelvis erhåller Friskis & Svettis, vars medlemmar till sjuttio procent är flickor och kvinnor, inget statligt stöd. En annan orsak är att flickor föredrar andra organisationsformer för sitt idrottande och motionerande jämfört med pojkar. Organisationsformer som ligger utanför den traditionella idrottsrörelsen. Det kan röra sig om jympa och gym. Dessa träningsformer kan vara dyra och kräver att flickorna betalar ur egen ficka eller avstår från att utöva dessa. Ett annat exempel är jogging som kräver att det finns trygga områden att springa i, vilket inte alltid är fallet.
- *Diskriminering mellan aktiviteter inom idrottsrörelsen.* Även när flickor väljer idrotter som ligger inom idrottsrörelsens ramar, utsätts de för diskriminering. Kommunens anläggningsstöd går i högre utsträckning till pojkars idrottande, exempelvis till ishockeyrinkar och bara i mindre omfattning till ridhus, vilket är en sport många flickor föredrar.
- *Diskriminering inom en enskild aktivitet.* Men även i de fall flickor väljer "killidrotter" som omfattas av Riksidrottsförbundet så missgynnas de med sämre träningstider, lägre status, ej tjejanpassad träning och lägre löner.

Konkret introduktion till arbetet med gender budget analyser

Vad är en budget

En budget och verksamhetsplan finns i alla offentliga organisationer och företag. Budgeten och verksamhetsplanen innehåller målen för verksamheten, vilka aktiviteter som ska utföras och hur de tillgängliga resurserna ska fördelas. Verksamheten följs sedan upp och utvärderas i årsredovisningen. Utifrån analys av verksamheten och de resultat som uppnåtts sätts nya mål i följande års budget.

När det gäller statsbudgeten läggs den i slutet av september året innan den ska börja gälla. Statsbudgeten vilar på analyser av verksamheten åren innan och de prognoser som kontinuerligt tas fram samt nya politiska beslut och prioriteringar.

Hur skapas offentliga resurser

Resurserna i samhället skapas av att arbetskraften och kapitalet (exempelvis maskiner och datorer) producerar samhällets varor och tjänster. Det sammanlagda värdet av alla (betalda) varor och tjänster som produceras under ett år räknas samman i bruttonationalprodukten (BNP). Bruttonationalprodukten *används* eller *förbrukas* av efterfrågeområdena, privat konsumtion (hushållens inköp), investeringar (maskiner, anläggningar, byggnader och vägar), offentlig konsumtion (utbildning, försvar, sjukvård mm.) och nettot av export och import.

Genom att beskatta produktionen och konsumtionen och ta ut avgifter erhåller stat och offentlig sektor ekonomiska resurser. Med dessa resurser finansieras offentlig konsumtion (utbildning, försvar, sjukvård mm) offentliga investeringar (maskiner, anläggningar, byggnader och vägar) och transfereringar, exempelvis A-kassa och barnbidrag.

Var finns budgetarna

Den mest övergripande offentliga budgeten är statsbudgeten. På hösten lägger regeringen budgetförslaget i en proposition, höstbudgeten. Den kompletteras varje år av en vårbudget. Båda dessa budgetpropositioner finns på regeringens hemsida. Statsbudgeten är idag uppdelad i tjugosju utgiftsområden. Under dessa utgiftsområden fördelas resurser till fyrtio-åtta politikområden. Exempel på politikområden är Hälso- och sjukvårdspolitik, Äldrepolitik, Rättsväsen och Arbetsmarknadspolitik. Vissa politikområden finansieras helt av staten, medan andra huvudsakligen finansieras regionalt och kommunalt. För de senare används utgifterna i statsbudgeten till att reglera, utveckla och stödja politikområdet.

Landstings- och kommunbudgetarna är till viss del organiserade på olika sätt beroende på var i landet de upprättas. Mer information finns på organisationen Sveriges Kommuner och Landstings hemsida www.skl.se, se även landstingens och kommunernas egna hemsidor. Förutom de mera övergripande stats-, landstings- och kommunbudgetarna har de olika verksamhetsområdena inom stat, landsting och kommun sina egna, mer specificerade budgetar.

Vem bestämmer över innehållet

Politikerna har det slutliga ansvaret för hur budgeten ser ut. Men budgetarbetet utförs till stora delar av tjänstemän och verksamhetsansvariga, som både kan vara opolitiskt och politiskt tillsatta. Förändringar i budgetarbetet och förändringar av de mål och prioriteringar budgetarbetet bygger på kännetecknas vanligen av långsamma processer. Budgetar har därmed en tendens att traderas, vilket betyder att man fördelar

Förändringar i budgetarbetet kännetecknas vanligen av långsamma processer. Budgetar har en tendens att traderas, vilket betyder att man fördelar resurser som man alltid fördelat resurser. Detta försvårar jämställdhetsarbetet.

resurser som man alltid fördelat resurser. Detta bidrar till att jämställdhetsarbetet försvåras. Budgetarna och resursfördelningen påverkas även av olika typer av lobbygrupper och av opinionsläget.

Varför är resursfördelningen ofta ojämsställd

Enligt Professor Yvonne Hirdman ingår kvinnor och män i ett så kallat genussystem. Genussystemet – de sociala relationerna mellan könen – vilar på två grundläggande logiker.

Den ena logiken är dikotomin, isärhållandets logik, manligt och kvinnligt hålls isär och blandas inte. Den andra logiken är hierarkin. Mannen är människa. Det manliga utgör normen och värderas högre i samhället. Genussystemet, även kallat könsmaktsordningen, ges olika uttryck beroende på historisk period och geografisk placering.

Att mannen är norm och värderas högre än kvinnan visar sig även i den offentliga resursfördelningen och i offentliga budgetar. Större vikt läggs vid mäns behov, mäns aktiviteter och mäns prioriteringar. Den traditionellt manliga livsvägen gynnas ekonomiskt. Historiskt sett har det offentliga livet tillhört mannen.

Finns det en tydlig jämställdhetspolicy

Jämställdhetspolicy innebär att en organisation antagit vissa grundläggande principer, riktlinjer, regler eller mål för hur de avser att arbeta för att jämställdhet ska uppnås.

Ett exempel ur en jämställdhetspolicy är att kulturnämnden inom Stockholms läns landsting, under en mandatperiod, satte som krav för de bidragssökande föreningarna, att både män och kvinnor skulle vara representerade i föreningens styrelse för att bidrag skulle beviljas.

Ett annat policyexempel är det jämställdhetsmål som Socialstyrelsen har utarbetat för hälso- och sjukvården och som de definierar så här: ”Jämställdhet inom hälso- och sjukvården kan sägas innebära att kvinnor och män, oavsett ålder, socioekonomisk bakgrund och etniskt ursprung har tillgång till vård av god kvalitet på lika villkor”.

Ett steg i gender budgeting arbetet kan därför vara att undersöka hur jämställdhetspolicy ser ut i den organisation (inom tex. kommun, landsting, stat) som ska gender budget granskas. Existerar sådana dokument? Om inte, eller om ambitionsnivån är låg, kan man kräva att en tydlig jämställdhetspolicy tas fram då de jämställdhetspolitiska målen gäller för hela riket. Om dokumenten finns är gender budgeting analys ett bra instrument för att utvärdera om jämställdhetspolicy efterlevs eller inte.

Var finns kvinnor och män i en budget

En budget kan se ut att vara könsneutral, men samtliga budgetar handlar om fördelning av begränsade resurser till verksamheter och till individer. Oavsett vilket, når resurser i slutändan grupper eller enskilda personer som består av kvinnor och män, flickor och pojkar. Gender budgeting handlar om att synliggöra människorna bakom siffrorna. Människor är förutom att de är kvinnor och män även inkluderade i andra typer av kategorier. Därför är det även viktigt att vara uppmärksam på mångfaldsperspektivet. Hur påverkar budgeten kvinnor och män beroende på ålder, etnisk bakgrund, socioekonomisk bakgrund, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning mm. ?

Vad ska undersökas

Grundfrågorna i gender budgeting är

- vart går pengar och övriga resurser? Budgeten och den konkreta verksamheten analyseras ur genus- och jämställdhetsperspektiv.
- vilka behov finns? Vad har kvinnor och män för behov och prioriteringar? Möter budgetens resursfördelning kvinnors och mäns behov och prioriteringar på lika villkor? Värderas män och deras behov, intressen och värderingar högre än kvinnors?

Vems prioriteringar gäller

Mycket av viktig offentlig service kan inte brytas ned till individuella enheter som konsumeras av den ena eller andra individen. Detta gäller så kallade kollektiva varor som infrastruktur, gatljus, vägar, försvar och polis. När det gäller satsningar och omfattning på denna typ av service ska lika vikt läggas på kvinnors och mäns prioriteringar med tyngdpunkt på prioriteringar som är reellt jämställdhetsfrämjande.

Var finns den könsuppdelade statistiken

För att kunna genomföra gender budgeting analyser behövs könsuppdelad statistik. Sedan 1994 ska all offentlig individbaserad statistik i Sverige vara könsuppdelad. Om så inte är fallet på det område du ska undersöka bör du kräva att könsuppdelad statistik upprättas. Mycket användbar statistik finns hos Statistiska centralbyrån (SCB) och andra offentliga myndigheter. Kolla även av forskningsfältet och sök på internet, googla.

Tre huvudsteg inom gender budgeting

- *Analysera befintliga budgetar och verksamheter.* Behöver resurser flyttas om eller verksamheten förändras för att bättre möta kvinnors och mäns behov och prioriteringar och uppnå reell jämställdhet?
- *När flera olika budgetar/verksamheter/politikområden har analyserats.* Bör resurser flyttas från ett politikområde till ett annat? Från en verksamhet till en annan? Från en budget till en annan för att bättre möta kvinnors och mäns behov och prioriteringar och uppnå reell jämställdhet?
- *Analysera ekonomiskpolitiska förändringar.* Hur påverkar föreslagna eller genomförda förändringar kvinnor respektive män? Hur bör man omarbete förändringsförslagen för att bättre möta kvinnors och mäns behov och prioriteringar och uppnå reell jämställdhet?

Möter budgetens resursfördelning kvinnors och mäns behov och prioriteringar på lika villkor? Värderas män och deras behov, intressen och värderingar högre än kvinnors?

Tio metoder för gender budgeting

Moder Sveas Nya Budgetrecept

1 dl jämställdhetspolicy
1 dl Könsuppdelad statistik
1 dl Genusmedvetenhet

5 liter Verksamhet
10 liter Resurser

Metod 1 – Allroundmetoden

Här i allroundmetoden har alla relevanta steg och frågeställningar samlats från de nio olika metoder för gender budgeting som kommer att presenteras i detta avsnitt. Allroundmetodens frågebatteri kan vara allt för omfattande att använda i en konkret gender budgeting analys. Men den ger en bra överblick över vilka frågor som är värda att undersöka och vilka steg som är relevanta att ta.

Börja med att identifiera verksamhet/aktivitet för gender budgetinganalysen

Undersök vald verksamhet utifrån nedanstående punkter och med hjälp av könsuppdelad statistik. Det är även viktigt att ta ställning till om analysen bör innehålla statistik och information utifrån andra variabler än kön och genus. Bör studien ha ett mångfaldsperspektiv? Utifrån vilken verksamhet eller aktivitet du har valt att undersöka väljer du omfattningen av analysvariabler. Dessa kan förutom kön utgöras av ålder, etnicitet, klass, funktionsnedsättning och sexualläggning med fler. Varje variabel (tex. etnicitet eller funktionsnedsättning) delas upp på kvinnor och män.

- **MÅL:** Vad är **målet** för den specifika verksamheten/aktiviteten som du vill analysera?
- **BEHOV:** Vad **behöver** kvinnor och män, pojkar och flickor för att må väl och kunna uppnå sina mål i livet? Hur kan dessa behov kopplas till den aktuella verksamheten/aktiviteten (capability-ansatsen).
- **OMFATTNING:** Vilken är verksamhetens/aktivitetens **omfattning**, hur är aktiviteterna utformade och beskrivna?
- **MÅLGRUPP:** Hur ser representationen ut i **målgruppen** för verksamheten/aktiviteten, dvs. fördelningen av kvinnor och män i målgruppen?
- **RIKTLINJER OCH POLICY:** Vad finns det för **riktlinjer** och **policies** för verksamheten? Finns det specifika formuleringar kring jämställdhet i dessa?
- **KRITERIER:** Vad finns det för **kriterier** för att få del av verksamheten/aktiviteten?

- **REPRESENTATION I VERKSAMHETEN:** Vem **utför arbetet** i verksamheten och under vilka villkor? Hur är fördelningen av kvinnor och män när det gäller anställda tex. antal anställda, arbetstid, anställningsform, utbildningsnivå, löner, chefspositioner, föräldraledighet och ohälsa.
- **MOTTAGARGRUPP:** Hur ser representationen ut i **mottagargruppen**? Hur är fördelningen mellan kvinnor och män?
- **KOSTNADER:** Vad **kostar** verksamheten/aktiviteten? Används andra/komplementära resurser för att uppnå verksamhetsmålen?
- **RESURSFÖRDELNING:** Hur fördelas **resurser** mellan kvinnor och män? Gör beräkningar och välj ut nyckeltal.
- **ÅTERKOPPLING:** Vad tycker målgruppen (de som var målgrupp men inte fick del av aktiviteterna), mottagargruppen och de som arbetar inom verksamheten/aktiviteten om verksamheten/aktiviteten?
- **INDIVIDPERSPEKTIV:** Hur påverkas individerna av verksamheten, exempelvis deras privatekonomi och tidsbudgetar?
- **SAMHÄLLSPERSPEKTIV:** Hur samspelar verksamheten med övriga samhällssektorer och offentliga utgiftsområden?
- **ANALYS:** Alla ovanstående punkter ska analyseras med hjälp av könsuppdelad statistik. Vad framkommer för bild? Vilka genusmönster, normer och värderingar blir tydliga? Tänk också på att kartlägga och använda relevant forskning när sådan finns.
- **FÖRÄNDRING:** Hur ska verksamheten **förändras** för att bli mer jämställd? För att uppfylla kvinnokonventionen? För att möta kvinnors och mäns behov och preferenser? Finns det grupper som borde vara med i målgruppen men som inte nås av verksamheten? Behövs nya rutiner, nya riktlinjer och ny policy, bättre statistik, nya nyckeltal, ny verksamhet?

METOD 2 – Vårproppsmetoden

Denna metod användes av författarna vid en gender budgeting analys av vårbudgeten 2007. Metoden lämpar sig väl för att få överblick över olika politikområden och insatser inom politikområden. Här illustreras metoden med exemplena Rättsväsendet och Jobbskatteavdraget.

1. Mål för politikområde

2. Mål för insats inom politikområde

Vad vill man uppnå med de satsade resurserna?

Rättsväsendet

Den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet, minskad brottslighet och ökad trygghet för befolkningen.

Jobbskatteavdraget

Det ska löna sig att arbeta. Målet är fler i arbete och fler arbetade timmar.

Deltidsarbetande ska motiveras att öka sin arbetstid och personer som befinner sig utanför arbetsmarknaden ska motiveras att träda in på arbetsmarknaden.

Anslag

Hur mycket pengar satsas totalt?

Rättsväsendet

30,8 miljarder kronor, 2007.

En ökning med nio procent jämfört med föregående år.

Jobbskatteavdraget

Beräkningar visar att jobbskatteavdraget kostar staten drygt 50 miljarder kronor i uteblivna skatteintäkter per år (januari 2008).

Omfattning

Vilka verksamheter omfattas och hur fördelas resurserna dem emellan?

Rättsväsendet

Polisväsendet, 57 procent.

Kriminalvården, 20 procent.

Sveriges Domstolar, 14 procent.

Rättsliga biträden, 4 procent.

Åklagarmyndigheten, 3 procent.

Jobbskatteavdraget

Alla som förvärvsarbetar får del av jobbskatteavdraget. Jobbskatteavdraget ger relativt sett mer till personer som går från deltids- till heltidsarbete jämfört med personer som redan arbetar heltid.

Jämställdhetsmedvetenhet i budgettexten och andra styrdokument

Finns det jämställdhetsanalyser och tydliga mål för att främja jämställdhet?

Rättsväsendet

Formuleringar kring genus- och jämställdhetsperspektiv är generellt av hög klass i budgettexten. Skrivningar om främjande av jämställdhet inom rättsväsendets olika myndigheter och sektorer förekommer liksom hänvisningar till jämställdhetsplaner. Jämställdhetsplaner är ett lagkrav för arbetsplatser med 25 anställda eller fler.

Jobbskatteavdraget

Finansdepartementet konstaterar att den största gruppen deltidsarbetande är kvinnor och drar därav slutsatsen att jobbskatteavdraget framförallt kommer att gynna kvinnor.

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?

- Uppfylls Kvinnokonventionen?

- Finns det behov eller önskemål hos målgruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att dessa mål ska uppnås och uppfyllas?

Representation inom verksamheten och arbetsvillkor

Ta fram könsuppdelad statistik över personer som arbetar inom området.

Antal anställda kvinnor och män, heltid/deltid, chefspositioner, löner.

Rättsväsendet

Av polisväsendets 25 000 anställda är 36 procent kvinnor och 63 procent män. Kvinnorna tjänar 86 procent av vad männen tjänar och 18,4 procent av cheferna är kvinnor.

Av Kriminalvårdens drygt 9000 anställda är 44 procent kvinnor och 56 procent män. Kvinnor tjänar 98 procent av vad män tjänar.

Domstolsväsendet omfattar 6000 anställda varav 68 procent är kvinnor och 31 procent är män. Kvinnorna tjänar 73 procent av vad männen tjänar. Inom åklagarmyndigheten är 38 procent av cheferna kvinnor.

Jobbskatteavdraget

Ej relevant.

Kartläggning av verksamheten och behov hos målgruppen

Vart går resurserna?

Vem riktar sig verksamheten mot?

Vem kvalificerar sig för att få del av resurserna?

Rättsväsendet

Av de som misstänks och döms för brott i Sverige är 24 procent kvinnor och 76 procent män. Mäns brottslighet är även grövre och våldsammare än kvinnors. 80 procent av kvinnors brottslighet utgörs av brott mot förmögenhet, framförallt stöld och snatteri.

Jobbskatteavdraget

Jobbskatteavdraget gynnar dem som går upp i arbetstid eller inträder på arbetsmarknaden. Personer vars inkomster till stor del kommer från bidrag och transfereringar får en relativ inkomstsänkning. Dessa grupper inkluderar pensionärer, studerande, ensamstående föräldrar, sjukskrivna och andra svaga grupper. I många av dessa grupper utgör kvinnor en majoritet.

Resursfördelning

Vart går resurserna?

Resursmässiga överväganden?

Rättsväsendet

En uppskattning av hur de totala kostnaderna för rättsväsendet fördelas mellan kvinnors och mäns brottslighet visar att kvinnors brottslighet kostar ca 6 miljarder kronor och mäns brottslighet kostar ca 25 miljarder kronor årligen. Mäns brottslighet står för fyra femtedelar av rättsväsendets kostnader.

Jobbskatteavdraget

Som påpekats gynnar jobbskatteavdraget personer som ökar sitt arbetsmarknadsdeltagande. Men det ekonomiska tillskott som jobbskatteavdraget ger i reda pengar är totalt sett högre ju högre inkomst personen har. Då män generellt tjänar mer än kvinnor får de mer kvar i plånboken varje månad jämfört med kvinnor. De drygt 50 miljarder kronor som jobbskatteavdraget beräknas kosta skulle alternativt kunna användas till andra verksamheter. 5000 kronor högre lön per månad för alla sjuksköterskor i Sverige. Kostnad 8 miljarder kronor. Tredubbla antalet fritidsgårdar. Kostnad 4,2 miljarder kronor. Tredubbla barnbidraget för ensamstående föräldrar. Kostnad 848 miljoner kr. Då har vi 37 miljarder kvar.

Sammanfattning och koppling till andra samhällssektorer

Rättsväsendet

Analysen av Rättsväsendet som organisation och arbetsgivare ger en ganska typisk bild av svensk arbetsmarknad. Männen i sektorn har generellt högre befattningar och högre löner jämfört med kvinnorna. Mäns brottslighet slukar fyra femtedelar av de ca 30 miljarder som sektorn kostar. Studier visar att samhällets kostnader för mäns våld mot kvinnor uppgår till tre miljarder kronor per år. Denna summa inkluderar kostnader för rättsväsende, hälso- och sjukvård och sjukfrånvaro. Enligt internationella studier tiofaldigas våldets kostnader om kostnader för smärta och lidande räknas in i totalbeloppet. För Sveriges del skulle de totala kostnaderna för mäns våld mot kvinnor då vara 30 miljarder per år.

Jobbskatteavdraget

Jobbskatteavdraget innebär att stora befolkningsgrupper, där kvinnor ofta är i majoritet, får en relativ inkomstsänkning.

För att kunna öka sitt arbetskraftsdeltagande hjälper inte enbart ekonomisk stimulans. Andra hinder för heltidsarbete är:

- Många arbetsgivare i kvinnodominerade sektorer erbjuder inte heltidsarbete.
- Många kvinnor har huvudansvaret för familj och barn och har inte möjlighet att arbeta mer.

METOD 3 – Tvättsäcksmetoden

Tvättsäcksmetoden baseras på en studie kring hudsjukvård som genomfördes inom Stockholms läns landsting år 2004. Studien som kom att kallas *Tvättsäcksprojektet – genuskillnader in på bara skinnet* är ett exempel på ojämsställd vård men också ett exempel på gender budgeting. Studien visar att kvinnor och män får olika behandling vid samma

typ av hudsjukdomar. Män får mer ljusbehandling på kliniken vilket även innefattar rådgivning och hjälp med insmörjning. Kvinnor får oftare enbart ett recept utskrivet på mjukgörande salvor och andra hudpreparat som de får köpa ut på Apoteket och behandla sig själva i hemmet med. Genom sin egenvård subventionerar kvinnor den offentliga sjukvårdsbudgeten.

Upptäcksfasen Vad är problemet? Tala med brukare och personal Tvättsäcksprojektet Två faktorer ledde till att ojämsställdheten på hudkliniken upptäcktes 1. Stockholms läns landsting hade genomfört genus- och jämställdhetsutbildningar för länets verksamhetschefer. Detta ledde till att dessa efterfrågade personalens erfarenheter på jämställdhetsområdet. 2. När syster Berit fick frågan om hon sett några jämställdhetsproblem på kliniken berättade hon att hon märkt att tvättsäckarna alltid var mycket fullare och fick tömmas oftare på herravdelningen jämfört med damavdelningen. De patienter som får behandling på hudkliniken duschar efteråt och slänger handdukar i tvättsäcken. En fullare tvättsäck på herravdelningen indikerar att män får mer behandling. De som jobbar på "golvet" kan ha värdefull kunskap om genus- och jämställdhetsproblem inom verksamheten.	Målgrupp Vem är målgrupp för resurstilldelningen? Vilka kriterier finns? Kliniken Målgruppen för behandling på klinik är patienter som har vissa specifika hudsjukdomar. Andelen kvinnor och män i målgruppen var jämn. Kriteriet för denna offentliga resurstilldelning utgörs alltså av om patienten har någon av dessa diagnoser eller ej. Patienterna är beroende av i vilken mån läkaren identifierar diagnosen och ordinerar behandling. Apoteket Alla patienter får recept på olika typer av preparat som ordinerar av läkaren.	Verksamheten kartläggs Välj en tidsperiod, exempelvis ett år. Vilka aktiviteter omfattas? Hur många personer av vardera kön har deltagit i de olika aktiviteterna/åtgärderna? Använd könsuppdelad statistik Kliniken Utifrån könsuppdelad statistik kartlades – vilka typer av behandlingar genomförs? Ljusbehandling för hela kroppen, ljusbehandling för händer och badbehandling. – hur många kvinnor respektive män har ordinerats behandling? – hur många kvinnor respektive män har fått behandling? – hur många behandlingar har utförts per patient? Resultat Färre kvinnor ordinerades behandling och de som fick behandling fick färre behandlingar än män. Apoteket Utifrån könsuppdelad statistik kartlades förskrivna preparat och utköpta preparat. Resultat Kvinnor ordinerades och köpte ut betydligt mer mjukgörande preparat än män. Till män förskrevs dyrare och nyare preparat.	Resursfördelning Vad kostar de olika aktiviteterna och insatserna? Ta fram prislappar på vad varje insats eller aktivitet kostar, tex. per tillfälle. Kliniken På kliniken fanns det schablonkostnader för olika typer av behandlingar. Det var alltså möjligt att beräkna hur mycket kvinnors respektive mäns behandlingar kostade. Om detta inte hade funnits hade man alternativt kunnat räkna ihop vad det kostade att driva behandlingsavdelningen och dela kostnaderna med antal behandlingar. Apoteket Apoteket producerar köns- och åldersuppdelad statistik över vilka mediciner och preparat som köps ut per recept och vad de kostar.
---	--	---	--

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?

- Uppfylls Kvinnokonventionen?

- Finns det behov eller önskemål hos målgruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att dessa mål ska uppnås och uppfyllas?

Analys

Vem får del av de offentliga resurserna?
Går det att se könsmönster?

Kliniken

När man räknat fram ”prislapparna” för de olika behandlingstyperna är det dags att jämföra kostnaderna för kvinnor och män.

Hur mycket skulle behandlingsbudgeten behöva utökas om kvinnor behandlades i samma omfattning som män?

Hur mycket skulle man spara om män behandlades lika lite som kvinnor?

Resultat

Kvinnor subventionerar den offentliga vården på hud-kliniken med motsvarande 25 procent av hela behandlingsbudgeten genom sin egenvård i hemmet.

Om man tar kvinnors behandlingsintensitet som norm även för männen skulle man spara 22 procent av behandlingsbudgeten.

Apoteket

Kvinnor köper ut mer mjukgörare och preparat på Apoteket. Mäns krämer och preparat är nyare och dyrare. En typ av tablett som intas i samband med en särskild typ av ljusbehandling håller på att fasas ut då det visat sig att den är cancerframkallande. Majoriteten av de som fick denna behandling var kvinnor!

Dessutom

Av de patienter som deltar i läkemedelsbolagens tester av nya preparat, är en stor majoritet män.

Konsekvenser för den enskilda och för samhälls-ekonomin

Vad betyder de upptäckta könsmönstren för kvinnor och män som grupper och enskilda individer?

Vad får könsmönstrena för konsekvenser för samhälls-ekonomin?

Individens ekonomi

Högekostnadsskyddet för mediciner och preparat från Apoteket är dubbelt så högt jämfört med högekostnadsskyddet för sjukvårdsbesök. Det kostar alltså bara hälften så mycket för den enskilde att kvalificera sig för frikort inom sjukvården jämfört med frikort för mediciner från Apoteket.

Män kan alltså komma billigare undan rent privatekonomiskt genom att få behandlingar på kliniken.

Då behandling på kliniken sker på arbetstid finns det risk för att produktiviteten på mäns arbetsplatser påverkas negativt. Egenvård sköts på fritiden.

BNP-nivån

Tidsanvändningsstudier visar att kvinnor lägger mer tid på egenvård jämfört med män. I snitt 24 minuter mer per dag. Det är sannolikt att tidsanvändningsstudier i någon mån fångar den egenvård kvinnor i större utsträckning än män utför i hemmet.

Vård på klinik speglas i BNP (bruttonationalprodukten). Egenvård är osynligt i BNP.

Resultat

Vad beror skillnaderna på?
Vad göra?

Samhället uppfostrar kvinnor till egenvård. Reklam och media framhåller vikten av att kvinnor sköter om sin hud. Kvinnor ska vara mjuka, rakade och väldoftande. Detta är en del av våra stereotypa roller.

Genusteori

Tvättsäcksprojektet bekräftar grundläggande genusteori som säger att kvinnor generellt har mindre tillgång till resurser, i detta fall offentliga resurser, och utför mer oavlönat arbete i hemmet, i detta fall egenvård, jämfört med män.

Vad göra?

Utbildning av personal och patienter om vikten av att både män och kvinnor går på behandling och lär sig att själva sköta om sin hud.

Ett annat alternativ är att kompensera kvinnor för den egenvård de utför.

METOD 4 – 4 R

I 4R-metoden undersöker man fyra områden: representation, resurser, restriktioner och realia. Genom en kvantitativ undersökning av representation, resurser och restriktioner får man ett statistiskt underlag för att analysera realia, det vill säga att analysera utfallet i relation till normer och värderingar. Detta leder fram till svaret på frågan om vem som får vad på vilka villkor.

Metoden har utvecklats av Gertrud Åström, jämställdhetsutredare inom dåvarande Svenska Kommunförbundet.

Här exemplifieras 4R-metoden med förslag på hur färdtjänsten skulle kunna analyseras.

Bakgrund

Forskning har visat att det finns skillnader mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning när det gäller omfattning av stöd från samhället.

Exempel Färdtjänst

Exemplet visar vilka frågor som bör ställas och kartläggas för att synliggöra resursfördelningen mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Representation

Representation ska kartläggas i verksamheten på alla nivåer och avdelningar i organisationen, dvs. hur många kvinnor och hur många män är beslutsfattare, verkställare och mottagare.

Tänkbar målgrupp

Målgruppen utgörs av kvinnor och män som på grund av funktionsnedsättning har svårigheter att förflytta sig med reguljära transportmedel. Utgörs målgruppen av lika många kvinnor som män? Dvs. är behoven för färdtjänst lika mellan könen eller har kvinnor eller män större behov av denna typ av service? Om skillnader i behov finns, vilka är dessa? Hur många kvinnor och män ansöker om färdtjänst?

Mottagargrupp

Antal kvinnor och män i olika åldersgrupper som beviljas färdtjänst.

Resurser

Fördelningen av resurser i verksamheten kartläggs utifrån uppdelning på kvinnor och män. Hur fördelas pengar, tid och utrymme eller information mellan kvinnor respektive män? Hur lokaliseras satsningar och vilka prioriteringar görs?

Resurser

Vad kostar färdtjänsten totalt?

Vad är priset per kilometer?

Hur många resor går till kvinnor respektive män i olika åldrar?

Finns det skillnader i reslängd mellan kvinnor och män? Finns det andra relevanta skillnader?

Hur är kostnaderna/resurserna fördelade på kvinnor och män?

Nyckeltal

Total resursfördelning kvinnor/män

Pris per kilometer

Kronor per kvinna

Kronor per man

Restriktioner

Vad finns det för avgränsningar? Det kan exempelvis gälla tillgång till data eller resurstilldelning för undersökningen. Det kan röra sig om budgetrestriktioner, kostnadsrestriktioner, lagar och förordningar och målgruppsrestriktioner m.m.

Restriktioner

Går analysen att genomföra eller fattas data?

Hur ser bedömningskriterierna ut för att beviljas färdtjänst?

Är de könsneutrala?

Är det svårare för kvinnor eller män att beviljas färdtjänst?

Om så är fallet, varför?

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?

- Uppfylls Kvinnokonventionen?

- Finns det behov eller önskemål hos målgruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att dessa mål ska uppnås och uppfyllas?

Realia

Här skall resultaten från representation, resurser och restriktioner analyseras för att synliggöra de normer, värderingar och kvalitetsmått som styr verksamheten. Vem eller vilka utgör normen i verksamheten? Vems behov tillgodoses i verksamheten? Detta leder till att man hittar förklaringar till olika könsmönster i representation och resursfördelning samt om fördelningen är motiverad utifrån verksamhetens mål.

Analys

Finns det könsmönster när det gäller färdtjänst? Får kvinnor eller män färdtjänst beviljad i större eller mindre omfattning än deras andel av målgruppen?

Har kvinnor eller män större behov av färdtjänst? Tillgodoses kvinnors och mäns behov i lika omfattning?

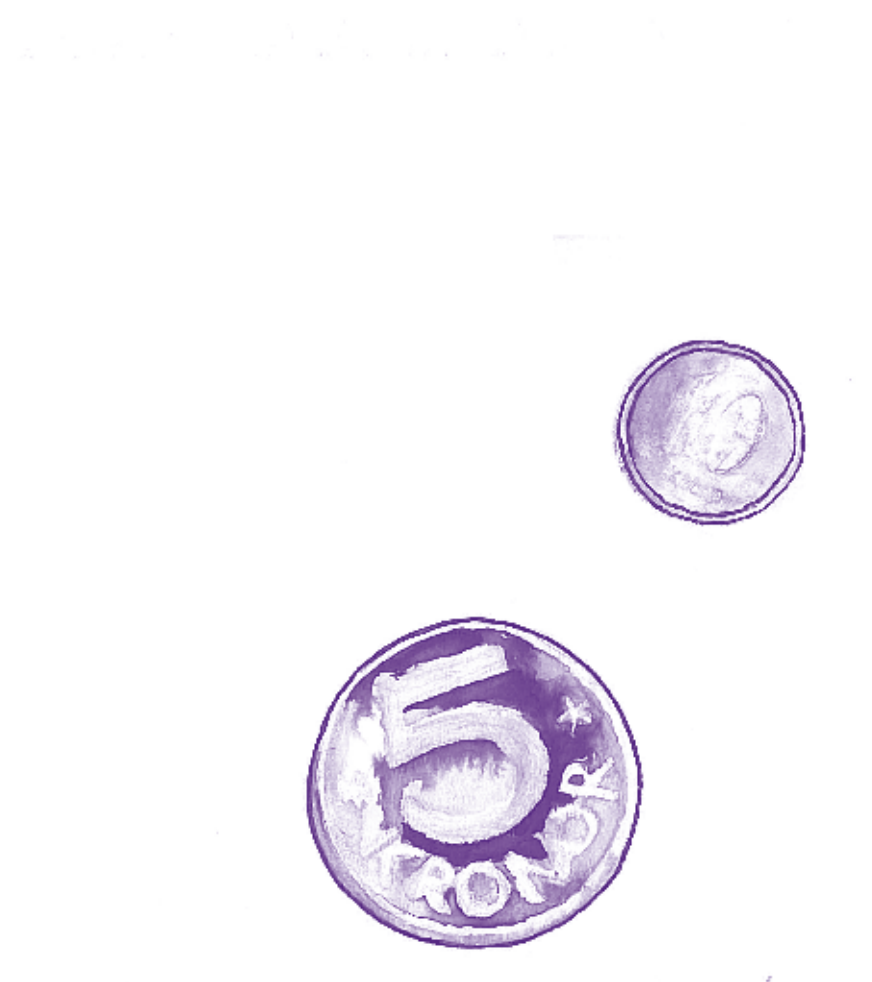
Män har generellt högre inkomster och större tillgång till egen bil vilket borde innebära att de inte har samma behov av färdtjänst. Stämmer det?

Resultat

Kartläggningen och analysen bör ligga till grund för förändringsarbetet. Utifrån resultaten av undersökningen görs jämförelser med verksamhetens mål och jämställdhetsmål. Behövs förändringar i verksamheten för att den skall bli jämställd? Det kan handla om att utveckla nya rutiner, förändra framtagande av statistik, mm.

Resultat

Efter kartläggning av färdtjänsten ur resurs-, köns- och genusperspektiv jämförs resultaten med verksamhetsmålen och jämställdhetsmålen. Därefter föreslås förändring och utveckling av verksamheten.

METOD 5 – Processmetoden

Metoden kommer från boken "Gör det jämt", utgiven av Näringsdepartementet. Här illustreras metoden med ett exempel hämtat från Stockholms läns landstings kulturnämnd och kulturförvaltning där en undersökning av verksamheten ur jämställdhetsperspektiv genomfördes år 2005.

Bakgrund

En traditionell verksamhetsplanering finns i alla organisationer och företag. Det görs en budget och en verksamhetsplan med mål som följs upp och utvärderas i årsredovisningen. Utifrån resultatet sätts nya mål i det följande årets budget. Att integrera jämställdhet i traditionell verksamhetsplanering innebär att sätta konkreta mål i både plan och budget och att ha former för att följa upp, utvärdera och redovisa resultaten.

Exempel: Artistkatalogen

Vid Stockholms läns landsting granskade en grupp kulturpolitiker representationen i en av sina verksamheter utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Den katalog med artister, musiker och underhållare, som kulturförvaltningen sätter samman, och som sedan erbjuds hälso- och sjukvårdsinrättningar i länet granskades. Det visade sig att två av tre artister i katalogen var män (67 %).

Utgångsläge

I budgetprocessen är årsredovisningen avslutande delen som redovisar utfallet av verksamheten och som ger en bild av hur verksamheten ser ut i dag. I en jämställdhetsintegrerad årsrapport ska det gå att se hur verksamheten når ut till kvinnor och män och hur den påverkar deras liv och villkor. En bra början är att gå igenom nyckeltal. Nyckeltal ska vara könsuppdelade när de synliggör individer.

Exempel: Artistkatalogen

Utgångsläget var att 67 procent av artisterna i katalogen var män och 33 procent var kvinnor. Detta betyder att manliga artister hade betydligt större möjlighet att få framträda och därmed gick en större del av landstingets resurser till mäns löner och ersättningar.

(Artisterna valdes ut genom gallring och röstning under en audition. Av de röstande personerna var en majoritet kvinnor.)

Det skulle även ha varit av värde att kartlägga könsfördelningen bland de sökande artisterna och eventuellt även könsfördelningen bland artister på hela arbetsmarknaden.

Årsrapport/redovisning – Nya Anvisningar

Under varje verksamhetsområde ska årsrapporten/årsredovisningen redovisa vad som har gjorts när det gäller jämställdhet på det området.

När resultat redovisas utifrån kvalitets-, produktions- och ekonomiska perspektiv ska jämställdhetsperspektivet finnas med under varje område.

Exempel: Har kvinnor och män, flickor och pojkar fått del av verksamhet med likvärdig kvalitet? Jämställdhetsperspektiv ska inte redovisas under en egen rubrik.

Exempel: Artistkatalogen

De nya anvisningarna innebar att förvaltningen skulle ta fram nya nyckeltal som visade fördelningen av artister, genom att räkna antalet kvinnor och män i katalogen och beräkna den procentuella fördelningen mellan kvinnor och män.

Budget

När det finns en bild av vad som främjar jämställdhet inom organisationens olika områden kan styrande politiker och tjänstemän sätta tydliga mål för varje verksamhetsområde. På så sätt konkretiseras det övergripande målet om att jämställdhet ska integreras i organisationens verksamhet.

Exempel: Artistkatalogen

Politikerna beslutade att kulturförvaltningen skulle sträva efter en jämn könsfördelning bland artisterna som skulle vara med i nästa artistkatalog. Jämställdhetsmedvetenheten skulle prägla hela uttagningsprocessen.

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?

- Uppfylls Kvinnokonventionen?

- Finns det behov eller önskemål hos målgruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att dessa mål ska uppnås och uppfyllas?

Uppföljning

Den nya budgeten kommer att följas upp i en ny årsrapport. De könssupplade nyckeltalen kommer att göra det möjligt att se om målen och uppdragen på jämställdhetsområdet har gett resultat.

Exempel: Artistkatalogen

Uppföljningen av den nya artistkatalogen visade att andelen kvinnor och män var mer jämnt fördelade efter att man medvetet arbetat för en jämn könsfördelning.

I den nya katalogen var 46 % av artisterna kvinnor och 54 % var män.

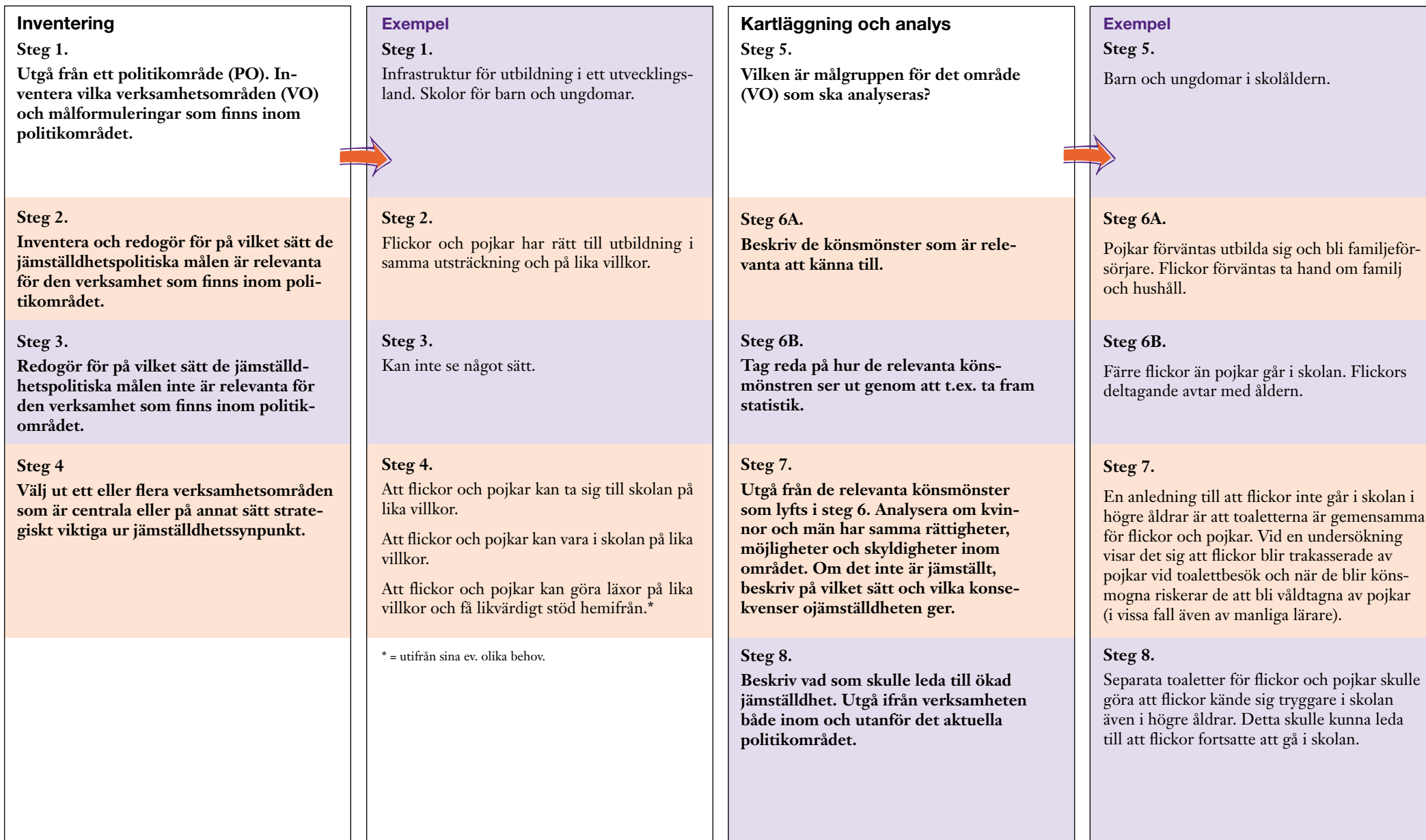
Den katalog med artister, musiker och underhållare, som kulturförvaltningen sätter samman, och som sedan erbjuds hälso- och sjukvårdsinrättningar i länet granskades. Det visade sig att två av tre artister i katalogen var män (67 %).

METOD 6 – JämKAS Bas

JämKAS Bas (Jämställdhet Kartläggning Analys Slutsats), finns i SOU 2007:15.

Här exemplifieras den genom en gender budgeting analys av flickors och pojkars skoldeltagande i ett utvecklingsland. Slutsatsen var att när flickors behov av separata toaletter tillgodosågs på skolorna ökade deras skoldeltagande markant.

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?

- Uppfylls Kvinnokonventionen?

- Finns det behov eller önskemål hos målgruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att dessa mål ska uppnås och uppfyllas?

Målformulering

Steg 9

Problematisera den befintliga målformuleringen (VO-mål) utifrån analysen som gjorts i steg 5-8. Beskriv hur väl målformuleringen speglar jämställdhetsperspektivet inom verksamhetsområdet? Beskriv om något saknas i målformuleringen.

Steg 10.

Formulera om eller formulera ett nytt VO-mål.

Steg 11.

Identifiera lämpliga indikatorer till VO-målet.

(VO=verksamhetsområde)

Exempel

Steg 9.

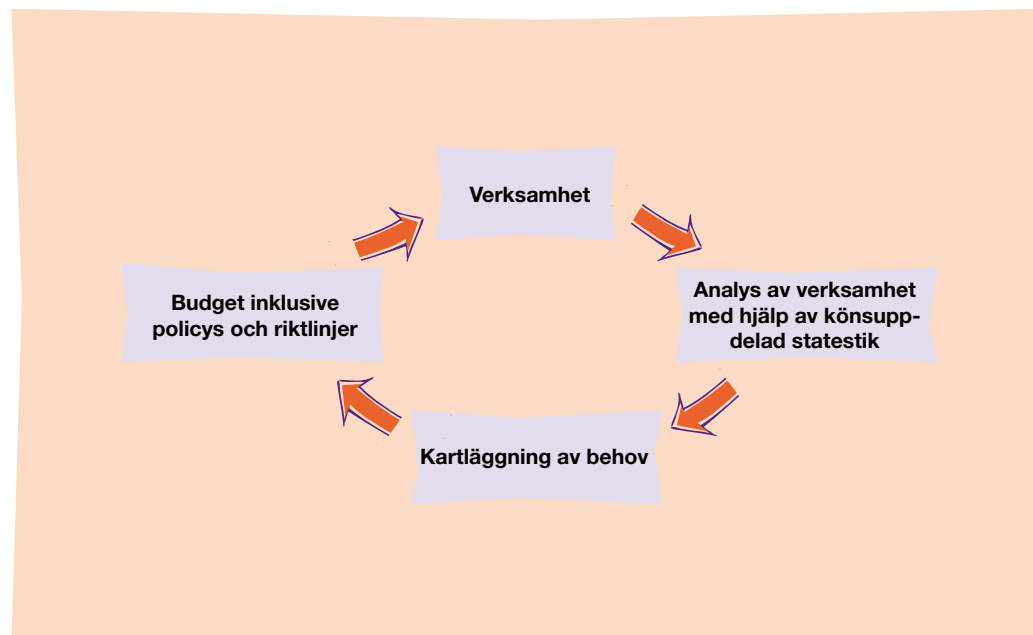
Målformuleringen tar inte upp specifika detaljer kring hur skolverksamheten ska vara utformad rent fysiskt.

Steg 10

Pojkar ska inte trakassera flickor.
Bygg separata toaletter för flickor och pojkar.

Steg 11.

Flickors skoldeltagande.
Antal toaletter för flickor och pojkar.
Registrerade trakasserier.

METOD 7 – Elsons trestegsraket

Denna metod kan användas för att studera ett konkret utgiftsområde, där resursfördelningen följs upp ur ett könsperspektiv. Modellen är utvecklad på basis av professor Diane Elson, Universitetet i Essex. Modellen definierar de fyra nivåerna; input, aktiviteter, output och analys. Vi har sedan strukturerat upp modellen med hjälp av 4R-metoden som innehåller delarna; resurser, representation, restriktioner och normer och värderingar (realia).

Input

Under input menar Elson att du ska kartlägga alla de faktorer som i utgångspunkten berörs och förväntas beröras av utgiftsområdet. Dessa faktorer har här delats in i representation, resurser och restriktioner.

Representation

Hur många personer utgör målgrupp för programmet?

Vilka grupper omfattas?

Hur ser könsfördelningen ut inom målgruppen?

Resurser

Hur mycket pengar omfattar programmet och hur mycket har fördelats?

Hur många insatser/aktiviteter omfattas programmet av?

Hur fördelas resurserna mellan olika insatser/aktiviteter?

Hur ser könsfördelningen ut bland mottagare/deltagare av programmet?

Restriktioner

Vilka kriterier gäller för att få medel från programmet?

Hur är kriterierna utformade?

Aktiviteter

Under aktiviteter menar Elson att du ska kartlägga de valda aktiviteterna och beskriva hur de lagts upp.

Representation

Hur många insatser/aktiviteter omfattas programmet av?

Hur är insatserna/aktiviteterna utformade och beskrivna?

Resurser

Hur har pengarna fördelats mellan insatserna/aktiviteterna?

Restriktioner

Vilka olika typer av insatser/aktiviteter omfattas/omfattas inte av programmet?

Finns det närliggande aktiviteter som man inte valt att stödja?

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhets-politiska målen?
- Uppfylls Kvinnokonventionen?
- Finns det behov eller önskemål hos mål-

gruppen som inte möts upp av politik-området eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att ovanstående mål ska uppnås och uppfyllas?

Output

Under output ska utfallet och konsekvenserna av aktiviteterna kartläggas och beskrivas.

Representation

Hur många, uppdelat på kön, har deltagit i programmet?

Hur ser könsfördelningen ut bland mottagare/deltagare i respektive aktivitet?

Vilka faktiska resultat/konsekvenser har aktiviteten haft? Är resultatet som förväntat? I förhållande till kvinnor och män?

Resurser

Hur har pengarna fördelats mellan kvinnor och män inom aktiviteten?

Hur har pengarna fördelats mellan aktiviteterna inom programmet?

Hur har pengarna fördelats i förhållande till övergripande politiska mål? I förhållande till resurser som har gått till andra program? Exempelvis kulturutgifter i förhållande till försvar eller arbetsmarknadsåtgärder?

Restriktioner

Fanns det restriktioner, hur påverkade restriktionerna kvinnors och mäns villkor?

Analys – förslag på förändring

Vad betyder denna resursfördelning ur ett jämställdhetsperspektiv?

Finns det några genusmönster och genusvärderingar i utformning, beskrivning och fördelning?

Representation

Motsvarar mottagargruppen målgruppen?

Hur har pengarna fördelats mellan kvinnor och män?

Vad betyder denna resursfördelning i ett jämställdhetsperspektiv?

Resurser

Har fördelningen av medel i förhållande till programmet önskad effekt?

- I förhållande till målsättningen för varje aktivitet?
- I förhållande till verksamhetsområdets mål?
- I förhållande till mål för integrering (mainstreaming) av jämställdhetsperspektivet?
- I förhållande till uppställda jämställdhetsmål?

Restriktioner

Vilka problem (tekniska, innehållsmässiga och politiska) uppstår, vid analysen?

METOD 8 – EWLs EU – METOD

European Women's lobby (EWL) har 2008 uppmanat den Europeiska kommissionen att genusintegrera budgetarbetet inom EU och föreslår följande frågebatteri.

A Planering av nuvarande budgetposter.

1. Hur mycket pengar är avsatta för den föreslagna aktiviteten/insatsen?
2. Vilka ingår i målgruppen?
3. Hur många kvinnor och män inkluderas i den potentiella målgruppen?
4. Hur mycket är budgeterat för målgruppens kvinnor respektive män?

B Implementering

1. Vilka är de genomförda eller planerade aktiviteterna/insatserna?
2. Motsvarar dessa kvinnors och mäns behov? (baserat på könskonsekvensanalyser)
3. Hur kommer aktiviteterna/insatserna att påverka kvinnors respektive mäns liv?
4. Finns det några specifika genuskomponenter, exempelvis en särskild inriktning mot kvinnor och/eller män?

UPPFYLLS MÅLEN

- Uppfyller politikområdet eller verksamheten /insatsen/aktiviteten de jämställdhetspolitiska målen?
- Uppfylls Kvinnokonventionen?
- Finns det behov eller önskemål hos mål-

gruppen som inte möts upp av politikområdet eller verksamheten/insatsen/aktiviteten?

Vad bör göras för att ovanstående mål ska uppnås och uppfyllas?

C Utvärdering

1. Hur mycket pengar spenderades på målgrupperna?
2. Nådde aktiviteterna både kvinnor och män?
3. Låg fördelningen mellan kvinnor och män inom den förväntade budgetramen för kvinnor respektive män?

D Påverkan

1. Hur har aktiviteten bidragit till målet om jämställdhet mellan kvinnor och män?
2. Vilka justeringar behöver göras till nästa år för att möta detta mål?

METOD 9 – Behovsmetoden

Denna metod består av ett antal frågeställningar som kan användas för att analysera resursfördelning ur ett jämställdhetsperspektiv. Metoden är hämtad ur skriften *Jämställda statsfinanser – jämställdhet och ekonomisk styrning* från Nordiska Ministerrådet men utvecklades ursprungligen i ett pilotprojekt i England.

Frågeställningar:

- Fördelningen kvinnor och män inom hela målgruppen? (Antal, presenteras även i procentenheter, nedbrutet på ålder, eventuellt nedbrutet på etnicitet, landsbygd/stad etc.)
- Fördelningen kvinnor och män av dem som varit de faktiska mottagarna av en insats? (Antal, presenteras även i procentenheter, nedbrutet på ålder, eventuellt nedbrutet på etnicitet, landsbygd/stad etc.)
- Vilket är medel- respektive medianvärde i kronor/euro per mottagare?
- Finns det någon skillnad mellan kvinnor och män?
- Om så är fallet, vilka tänkbara orsaker finns?
- Har mottagargruppen fått tillfälle att ge sin syn på insatsen? Vilket var resultatet? Hur såg olika grupper av kvinnor och män på insatsen?
- Har representanter för målgruppen som inte är mottagare fått tillfälle att ge sin syn på insatsen? Vilket var resultatet? Hur såg olika grupper av kvinnor och män på insatsen?
- Finns det någon skillnad i könssammansättning mellan mottagargruppen och målgruppen? I så fall varför?
- Vilka är orsakerna till att kvinnor och män inte deltar i/får del av insatsen på lika villkor? (Barnomsorg, könsmonster, information etc.)
- Hur kan orsakerna/hindren undanröjas för att båda könen ska få del av insatsen på lika villkor? Vilka åtgärder krävs?

METOD 10 – Att kartlägga Gender Budgeting

Diane Elson har föreslagit att dessa frågor bör besvaras för att kartlägga gender budget aktiviteter i ett specifikt land.

Frågor:

Vilken typ av gender budgeting analyser är planerade eller i bruk i landet?

Vilken är regeringens, riksdagens och det civila samhällets roll?

Vilken roll har finansdepartementet och budgetavdelningen?

Ingår gender budget analyser i institutionaliserade, pågående, reguljära och transparenta arbetsformer?

Finns kvinnor med i samma omfattning som män i de budgetmässiga besluten?

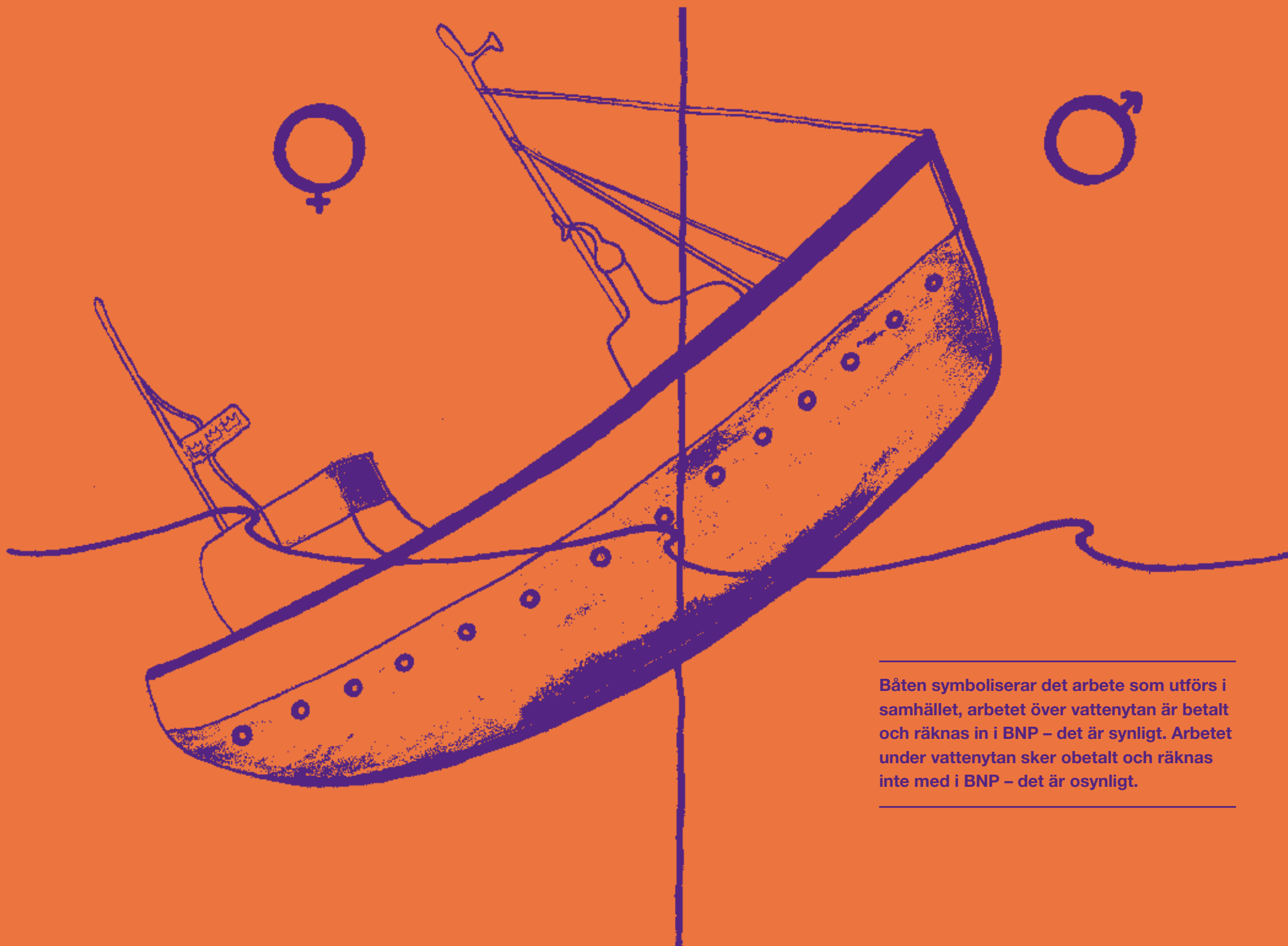
På vilket sätt har kvinnor och flickor synliggjorts i budgeten?

Vilken påverkan har detta fått, eller förväntas få, för kvinnors reella jämställdhet?

Vilka nyckeltal och kriterier används för att fastställa jämställdheten i budgeten?

Hur påverkar resultaten av gender budgeting analyser formuleringen och implementeringen (genomförandet) av budgetar?

Båten symboliserar det arbete som utförs i samhället, arbetet över vattenytan är betalt och räknas in i BNP – det är synligt. Arbetet under vattenytan sker obetalt och räknas inte med i BNP – det är osynligt.

En enkönad teori styr världen

Maktspråket idag är det ekonomiska språket. En av de främsta måttstockar politiker och makthavare använder för att beskriva samhällsutvecklingen och motivera sina politiska beslut handlar om ekonomi. Man talar om tillväxt, ekonomiska incitament, produktivitetsökningar, vinster... Ekonomerna har blivit vår tids nya gudar.

Under folkhemsbygget var det framförallt andra experter vi lutade oss emot. Arkitekter, ingenjörer och läkare, men även nationalekonomer skulle hjälpa oss bygga det *goda samhället*.

Ännu längre tillbaka i tiden var det kyrkan och kyrkans män som var våra rättesnören i tillvaron.

Men idag är det ekonomi och ekonomer som gäller. Fortfarande är det våra folkvalda politiker som upprättar och sköter de offentliga finanserna men generellt kan man säga att de söker mer och mer stöd och vägledning hos nationalekonomer, nationalekonomiska teorier och forskningsrön.

Nationalekonomiska teorier är de *förklaringsmodeller* som ekonomer använder för att beskriva hur verkligheten ser ut och fungerar. Dessa förklaringsmodeller har mer och mer kommit att tjäna som manualer för politiker när de styr och utformar samhället och samhällsekonomin.

Problemet är att nationalekonomisk teori, alltså de förklaringsmodeller som ur ekonomisk synvinkel beskriver hur verkligheten ser ut och fungerar, har utvecklats under en lång historisk tidsperiod då kvinnor inte hade något inflytande.

Allt sedan Platon (427 f.kr. – 347 f.kr.) i sin bok *Staten* beskrev hur ett samhälle bör organisera sin ekonomi och produktion och fram till idag har det ekonomiska tänkandets utveckling starkt dominerats av män

(Sandelin, 1998). Detta har lett till att ekonomisk teori idag är djupt könspartisk och ensidig (Ferber & Nelson, 1993). Feministiska ekonomer inom den internationella organisationen IAFFE (International Association for Feminist Economics) menar att eftersom nationalekonomiska begrepp och modeller är utvecklade av män och för män brister de i vetenskaplig *objektivitet*¹.

Sverige

I Sverige har ingen grundläggande feministisk kritik mot nationalekonomisk teori och metod förts fram inom akademien. Istället har feministiska ekonomer använt de traditionella teoretiska och metodologiska verktygen i den nationalekonomiska verktygslådan och utvidgat deras användningsområde för att även täcka in områden som har relevans för kvinnor och som har central betydelse för den ekonomiska statusen för kvinnor i relation till män².

Detta har lett till att *genusperspektiv* inom nationalekonomin har blivit ett ganska stort sidotema inom "mainstream" forskningen.

En anledning till detta är att det utanför forskningsvärlden funnits efterfrågan och stöd för denna typ av forskning. En annan anledning är att den teoretiska och metodologiska utvecklingen inom nationalekonomins huvudfåra har frambringat redskap som har kunnat användas på detta sätt (Genusperspektiv på nationalekonomin, Högskoleverket 2005 & Gender and economics in Sweden, Persson, 2002).

Feministiska ekonomer inom den internationella organisationen IAFFE menar att eftersom nationalekonomiska begrepp och modeller är utvecklade av män och för män brister de i vetenskaplig objektivitet.

¹ Kritik från feministiska ekonomer har ofta gemensamma drag med andra skolor som ifrågasätter traditionell neoklassisk nationalekonomi som tex. postautistisk ekonomi. *Postautistisk ekonomi* kritiserar nationalekonomin för att vara allt för formaliserad och utan verklighetsförankring – autistisk med andra ord. Se webbadressen www.paecon.net.

² Denna vetenskapsstrategi kallas *feministisk empirism* och innebär att feministiska forskare använder de teoretiska och metodiska redskap som utarbetats (av män) inom de vetenskapsfält där de verkar men använder dessa på nya områden eller på ett nytt sätt för att göra forskningen mer relevant för kvinnor och den verklighet kvinnor erfar. Feministiska empirister ifrågasätter däremot inte de grundläggande begreppen, teorierna, metoderna och modellerna som utarbetats inom deras respektive discipliner.

Ännu idag är den nationalekonomiska professionen i Sverige (och i världen) nästan helt dominerad av män. Samtidigt som antalet kvinnliga doktorander i nationalekonomi har ökat kontinuerligt finns det fortfarande väldigt få kvinnliga professorer på svenska nationalekonomiska institutioner. Det finns heller inga tydliga tecken på att kvinnor kommer att öka på dessa poster³.

Internationellt

En mer grundläggande feministisk kritik mot nationalekonomiska teorier och metoder har förts fram av feministiska ekonomer utanför Sverige, framförallt från USA.

En fråga som har uppmärksammats är att vård och omsorg, som ofta utförs utanför marknaden, i hemmet och i familjen, mellan vänner och grannar, setts som något *naturligt* (särskilt för kvinnor) och ur ekonomiskt perspektiv *gratis* och icke resurskrävande (Högskoleverket 2005).

Vård och omsorg, som ofta utförs utanför marknaden, i hemmet och i familjen, ses som något naturligt, särskilt för kvinnor och ur ekonomiskt perspektiv gratis och icke resurskrävande.

Gillian Hewitson (2001) menar att den neoklassiska teorin, som utgör huvudfåran i det ekonomiska tänkandet idag, baseras på ett enkönat synsätt.

”Konstruktionen av den maskuline separata ekonomiska agenten, den universelle Robinson Kruse, stiger upp ur en fond av kvinnlighet, en fond av kvinnokroppar och kvinnligt omsorgsarbete. Denna fond har neoklassisk teori valt att

lägga utanför sig själv vilket lett till att teorin inte fullt ut reflekterar verkligheten vilket den dock säger sig göra. Istället ignorerar den de mänskliga aspekter som den feminint genuserade personligheten representerar”.

Inom den neoklassiska mikroteorin⁴ har uppbyggandet av mänskliga förmågor och kunskaper behandlats i så kallade *humankapitalteorier*.

Inom denna teoretiska sidogren ses kunskap förvärvad genom utbildning och arbetslivserfarenhet som *investeringar* i individens humankapital (Högskoleverket 2005). De tjänster som människan erhåller och behöver (för att exempelvis bli till och överleva) *innan* och parallellt med att hon tillägnar sig utbildning och arbetslivserfarenhet (och som framförallt kvinnor utför obetalt) räknas inte som *investeringar* i humankapital enligt humankapitalsteorierna. Dessa tjänster förblir osynliga och behandlas därigenom som en icke resurskrävande aktivitet som kvinnor *naturligt* tillhandahåller *gratis*.

Sedermåra har även familjen och hushållssektorn dragits in i den neoklassiska teoribildningen där den nu utgör ett eget sidotema. För denna bedrift erhöi Milton Friedmans lärjunge Gary Becker ekonomipriset till Alfred Nobels minne 1992. Becker (Becker 1981) ser familjen som en enhet (med en gemensam nyttofunktion). Denna enhet leds av den altruistiskt (ej egennyttige) familjefadern som ser till att var och en får vad den behöver. Den altruistiska familjefadern, dvs. mannen i familjen, specialiserar sig på marknadsarbete (betalt arbete) och kvinnan specialiserar sig på hushållsarbete och omvårdnad av barnen (obetalt arbete). Paret delar sedan rättvist och oproblematiskt på frukterna av sitt arbete. Mannen delar med sig av sina inkomster till fru och barn och kvinnan bidrar med sitt obetalda arbete till mannens och barnens välfärd.

Becker problematiserar inte att männen genom denna arbetsfördelning erhåller större förhandlingsstyrka (det är männen som erhåller lönen och utvecklar sitt marknadsmässiga humankapital) och de kan därför även tillskansa sig en större del av familjens resurser – dvs. konflikter förekommer inom familjen – detta har uppmärksammats av Beckers efterföljare som införde sådana element i modellerna.

Att Becker gjorde den traditionella patriarkala familjen till teoretisk norm för den *nya familjeteorin* har mött djupgående kritik från feminis-

³ Vid det prestigefulla nationalekonomiska forskningscentret; Institutet för internationella ekonomiska studier (IIES) vid Stockholms universitet, som byggts upp av Assar Lindbeck och vars nationalekonomer haft stort inflytande på den ekonomiska politiken i Sverige är 12 av 12 professorer män. Alltså 100 procent. Av det totala antalet anställda är 82 procent män och 18 procent kvinnor. Räknar man bara de personer som arbetar med forskning och inte administrativ personal är 91 procent män och 9 procent kvinnor (13 juli 2008 www.iies.su.se)

⁴ Mikroteorin inom nationalekonomin behandlar individers och företags val, beslut och handlande och är ett fundament för makroekonomiska analyser som beskriver ekonomins funktionsätt på ett mer övergripande sätt. Makroteori behandlar variabler som total produktion, konsumtion, export, arbetslöshet, räntenivåer mm.

tiskt håll. Denna kritik kommer inte att utvecklas här. Men den handlar bland annat om att Becker utesluter alla familjetyper som inte kännetecknas av den heterosexuella kärnfamiljen. Dessutom problematiseras inte antagandet att altruism råder *inom* familjen trots att neoklassisk teori i alla övriga sammanhang antar att individen agerar utifrån egen nytta och egenintresse. Becker befäster den traditionella patriarkala arbetsfördelningen inom familjen och negligerar de negativa konsekvenser denna får för kvinnors och mäns utveckling, samhällets framåtskridande och kvinnors ekonomiska självständighet.

Det *könskontrakt* mellan man och kvinna som Beckers teoribildning vilar på och som bygger på att mannen bidrar med ekonomiska resurser och kvinnan med obetalda tjänster, återspeglas väldigt ojämnt i de mått samhället använder för att beskriva det värdeskapande som sker inom ekonomin. Mannens marknadsarbete avspeglas i nationalräkenskaperna och i BNP-beräkningarna medan kvinnans obetalda hemarbete, som visserligen kan ha ett värde för den enskilda familjen, är osynligt och ovärderat i samhället i övrigt. Det ingår varken i nationalräkenskaperna eller i BNP-beräkningarna.

Att de nationalekonomer som formulerat neoklassisk teori valt att lägga stora delar av verkligheten utanför själva teoribildningen blir väldigt tydligt idag när vi står inför hotet om ett globalt miljökaos. Idag utgör den neoklassiska teorin basen för koordineringen av det globala marknadssystemet.

Miljön ligger också utanför marknadssystemet

Miljöekonomen Robert Nadeau uppmärksammar i en artikel i *Scientific American*, mars 2008 (*The Economist Has No Clothes*) att den neoklassiska teorin inte längre kan anses användningsbar eftersom den misslyckats med att möta vad som nu måste ses som ett grundläggande krav

på vilken ekonomisk teori som helst – *nämligen att den koordinerar ekonomiska aktiviteter med miljöansvar på en global nivå*. På samma sätt som neoklassisk teori valt att lägga en stor del av kvinnors traditionella arbete och värdeskapande i en sfär utanför sig själv har den även valt att lägga ekosystemet och naturresurserna i ett område utanför själva teoribildningen.

Så här skriver Nadeau

”Marknadssystemet är ett slutet cirkulärt flöde mellan produktion och konsumtion, utan några inlopp eller utlopp. Naturresurser existerar i ett område som är tydligt *separerat* från det slutna marknadssystemet. Det ekonomiska värdet av dessa resurser kan bara fastställas genom dynamiken inom systemet. Kostnaden av den skada som de ekonomiska aktiviteterna åsamkar ekosystemet och miljön måste behandlas som kostnader som ligger utanför det slutna marknadssystemet eller som kostnader som inte kan inkluderas i de prissättningsmekanismer som opererar innanför systemet.” (Nadeau, 2008).

Neoklassisk teori – den teori som koordinerar det globala marknadssystemet – har lagt både ekosystemet, naturresurserna och kvinnors traditionella arbete och värdeskapande i en sfär utanför själva teoribildningen.

Mänsklig existens och mänskliga samhällen består av två produktionssystem som båda har sina reproduktiva aspekter. Produktionen av människor och produktionen av existensmedel, ting.

Och Nadeau fortsätter

”De externa naturresurserna är till största delen *outtömliga*, och de som inte är *outtömliga* kan ersättas av andra resurser eller av teknik som minimerar användandet av de *outtömliga* resurserna”.

”Det finns ingen biofysisk gräns för tillväxten av marknadssystemet. Om den miljömässiga krisen inte skulle existera, skulle det faktum att neoklassisk ekonomisk teori tillhandahåller en sammanhållen grundval för att hantera ekonomiska aktiviteter i marknadssystemet kunna ses som ett berättigande för dess vitt spridda tillämpning. Men eftersom krisen existerar, kan denna teori inte längre anses användningsbar även i pragmatiska eller utilitaristiska termer (nyttotermer) eftersom den misslyckats med att möta vad som nu måste ses som ett grundläggande krav på vilken ekonomisk teori som helst, nämligen att *den koordinerar ekonomiska aktiviteter med miljöansvar på en global nivå*.”

Eftersom neoklassisk ekonomisk teori inte ens erkänner kostnaderna för miljöproblemen och dessa kostnaders gränser för ekonomisk tillväxt, utgör den en av de största barriärerna mot att klimatförändringar och andra hot mot planeten ska kunna bekämpas. Det är absolut nödvändigt att ekonomer tar fram nya teorier, som tar med alla reella faktorer i vårt globala system i beräkningen”⁵ (Nadeau 2008).

Skaparna av neoklassisk teori har alltså lagt både naturresurserna och kvinnors traditionella värdeskapande i en sfär utanför själva teoribildningen. I en sfär från vilken marknadssystemet *naturligt* erhåller näst intill *outtömliga* resurser gratis. Det är slående hur teoretiskt lika denna teoribildning har behandlat båda dessa, för mänsklig existens grundläggande, produktionssystem.

⁵ Nadeau beskriver även hur neoklassisk teori skapades. Nationalekonomer tog helt enkelt över ekvationer och formler från 1800-talet fysiker och bytte ut fysiska variabler mot ekonomiska variabler. Strategin var lika enkel som den var absurd. Ekonomerna ignorerade att ett antal välkända matematiker och fysiker informerade dem om att det absolut inte fanns något fog för att göra dessa substitutioner (byten).

Kärlekskraft – Love power

Statsvetaren, professor Anna Jonasdottir (Jonasdottir 2003) har utvecklat en teori där hon teoretiskt likställer aktiviteter som syftar till att producera saker med aktiviteter som syftar till att producera människor. Jonasdottir menar att mänsklig existens och mänskliga samhällen på den mest grundläggande nivån består av två olika produktionsprocesser eller produktionssystem som båda har sina reproduktiva aspekter. Dels handlar det om produktionen (och reproduktionen) av människor (liv och levande människor) och dels om produktionen (och reproduktionen) av existensmedel, ting.

Människor produceras medelst kärlek (omsorg och erotik) och existensmedlen produceras medelst arbete. I Jonasdottirs teori ska kärleken primärt förstås som könsrelationernas sociala praktik (alltså sådant man gör för varandra) och ska inte bara förknippas med känslor som individerna hyser i sitt inre.

Det som kännetecknar arbete är instrumentaliteten, målinriktningen och utövarens strävan att genomföra en avsedd uppgift, att det i slutet av varje arbetsprocess uppstår ett resultat som redan tänkts ut av arbetaren i början av processen, som redan existerat som idé.

Det som kännetecknar kärlek som en *effektiv* mänsklig aktivitet är att den praktiseras. Inte för att uppnå ett resultat i kärleksobjektet som överensstäm-

Snart ersatte också fysikerna sina formler och ekvationer med nyare och bättre förklaringsmodeller (över hur exempelvis energi fungerar) men under tiden hade ekonomerna redan lånat och ändrat de av fysikerna utrangerade ekvationerna och hävdade att de nu hade transformerat sitt ekonomiska studiefält till en rigorös (noggrann) matematisk och vetenskaplig disciplin (Nadeau 2008).

mer med *en redan existerande idé* utan snarare på så sätt att den möjliggör för objektet att befästa sin duglighet att *skapa* och *forma* sig själv i enlighet med hennes eller hans egna mål. Det väsentliga är att objektet självt i och med mottagandet av kärlek (omsorg och erotik) vinner förmågor att *rita* sig själv och sina egna avsikter.

Jonasdottirs definitioner av arbete och arbetskraft och kärlek och kärlekskraft speglas inte av vad vi i dag definierar som "arbete" och "arbetskraft" (och som avlönas) och vad som definieras som "kärlek". Vad samhället definierar som arbete (och som avlönas) är föränderligt över tid och rum. En del av det som Jonasdottir definierar som kärlekskraftsaktiviteter utförs i så kallade kärleksyrken, exempelvis vård- och omsorgsyrken vilka idag utgör avlönade aktiviteter på *arbetsmarknaden*.

Enligt Jonasdottir pågår en kärleksutsugning av kvinnor överallt i samhället där könen interagerar. Förutsättningen för detta är det så kallade *äktenskapskontraktet* som inte bara gäller sammanlevande par utan alla relationer mellan kvinnor och män som individer och grupper i samhället. Även inom s.k. jämställda par, där varken barn eller hemarbete är ett problem, antar Jonasdottir att denna kärleksutsugning pågår.

Kärnan i teorin är att kvinnor och män som sociosexuella varelser vanligtvis inträder i, eller utgör huvudaktörerna i ett bestämt explorativt förhållande, ett förhållande i vilket män tenderar att exploatera kvinnors kärlekskapacitet och transformera denna till individuella och kollektiva former av (makt) krafter över vilka kvinnor förlorar kontrollen. Kärleksprocessen är den process där *det manliga mervärdet* produceras. Om kapital är ackumulerat alienerat arbete (det vill säga att arbetaren fräntas produkten av sitt arbete) så är manlig auktoritet ackumulerad alienerad kärlek. Jonasdottir argumenterar för vikten av att man både praktiskt, politiskt och vetenskapligt ser och erkänner kön som ett rela-

tionellt och skapande (produktivt) fundament i samhället som i realiteten ständigt inverkar på hur samhället i stort formas och styrs.

Jonasdottir ser tre sinsemellan olika potentialer hos människan, den mänskliga potentialen för kärlek, den mänskliga potentialen för arbete och den mänskliga potentialen för att *reglera*, *leda/styra* och *administrera* sina egna och andras angelägenheter. Även den tredje, människors kapacitet att *reglera*, *leda/styra* och *administrera* dvs. förmågan till social organisation kan enligt Jonasdottir alieneras och exploateras likväl som utvecklas positivt.

Den exploaterande relationen mellan könen kommer inte att upphöra förrän kvinnor är kollektivt kapabla att utforma *villkoren* för sina personliga och offentliga liv och upprätta ett kvinnovärdigt samhälle. Ett kvinnovärdigt samhälle för oss närmare en värdig framtid för alla, kvinnor, män och barn.

Den exploaterande relationen mellan könen kommer inte att upphöra förrän kvinnor är kollektivt kapabla att utforma villkoren för sina personliga och offentliga liv och upprätta ett kvinnovärdigt samhälle.

Äganderätten

Att erkänna och synliggöra kärlekskraften och resultatet av den, produktionen (och reproduktionen) av livs levande människor och att ge denna produktion samma teoretiska tyngd som produktionen (och reproduktionen) av saker, är en bra början. Väldefinierad och synliggjord produktion kan tillskrivas ett värde. Och värdefull produktion kan man även sluta avtal med.

Donna Dickenson, feministisk forskare inom etik och äganderätt, har givit sig in på avtals- och äganderättsområdet. Äganderätten är en av grundstenarna inom neoklassisk teori och inom marknadsekonomin. Väldefinierade äganderätter utgör den viktigaste förutsättningen för att marknadsekonomin ska fungera. Detta innebär att individen har rätt till resultatet av vad hon skapat, byggt upp och förvärvat. Med detta resultat kan hon sedan handla och sluta avtal. Inskränkningar i äganderätten kan ske via lagar, avtal och sedvanerätt.

Kvinnor tvingas till en altruistisk givarrelation vilket återaktualiserar den historiska kampen att försöka hålla kvinnors värdeskapande och kvinnor som ekonomiska agenter i en sfär utanför marknadsrelationer.

Dickenson har, efter djupgående studier av äganderättens historia, utveckling och tillämpning, uppmärksammat att äganderättsbegreppet och äganderätten är i trängande behov av att utvecklas i mer kvinnovänlig, logisk och inkluderande riktning (Donna Dickenson, *Property, women and Politics – subjects or Objects* 1997). Detta anser hon är en brännande fråga som samtiden kräver att vi tar itu med.

Frågan har aktualiserats ytterligare av de senaste årtiondenas utveckling av reproduktionsteknologin. Denna utveckling har visat vägen till stora, historiskt sett oexploaterade områden som stamcells forskning, kloning, genetisk kartläggning och så vidare. Områden som bygger på att vävnader tas från kvinnors reproduktiva organ. Dickenson menar att vi står mitt inne i en ny global guldrush där guldmalmen denna gång främst

utgörs av kvinnors kroppar och reproduktiva förmågor. (Det globala värdet av den bioteknologiska industrin beräknades år 2002 till 17 miljarder dollar och innefattade över 1300 företag (Dickenson, Genetic Research and the Economic Paradigm Can we Consent to Become Commodities?)) Hon menar att vi nu är vittnen till den ändlösa uppfinningsrikedom som kännetecknar kapitalismens extraherande av mervärdet från kvinnors reproduktiva arbete. Denna guldrush vilar på att kvinnor tvingas till en altruistisk givarrelation och återaktualiserar därmed den historiska kampen att försöka hålla kvinnors värdeskapande och kvinnor som ekonomiska agenter i en sfär utanför marknadsrelationer, hänvisade till *natur, det naturliga, osynliga och icke-produktiva*.

I en välunderbyggd teoretisk argumentation hävdar Dickenson att man inte kan ha äganderätt över sin egen kropp och inte heller till de foster och barn man producerar men till det arbete, även biologiskt arbete och obetalt arbete som man lägger ner på till exempel människoproduktionen. Det man har äganderätt över kan man även sluta avtal och kontrakt med (Dickenson 1997). (Det Dickenson här benämner *arbete, obetalt arbete* och *biologiskt arbete* skulle med Jonasdottirs definitioner benämnas kärlekskrafts-aktiviteter inom produktionsprocessen av att skapa livs levande människor.)

Vad är värdefullt i samhällets ögon

Aktiviteten och tillväxten i samhället mäts vanligtvis av bruttonationalprodukten (BNP). BNP utgörs i princip av värdet av alla de varor och tjänster som produceras i ett land under ett år.

Traditionellt har endast markandsproduktion räknats in, alltså varor och tjänster som produceras vitt och som vi betalar för. Men på uppdrag av EU ingår även skattningar av värdet av de varor och tjänster som produceras med hjälp av s.k. svartarbete i BNP-beräkningarna. Från

och med 2005 finns även skattningar av illegala aktiviteter som smuggling och droghandel med i beräkningen.

Detsamma borde gälla även för varor och tjänster producerade med hjälp av hushållens obetalda arbete tex. hemarbete och oavlönat ideellt arbete (Högskoleverket 2005).

Under 1861-1930 gjordes i Sverige beräkningar av det sammanlagda värdet av hushållsproduktionen och hemarbetet. Intentionen var att inkludera detta värde i nationalräkenskaperna och i BNP beräkningarna. Men i slutändan beslutade man sig för att avstå från detta. Resultatet blev att värdet och betydelsen av den obetalda hushållsproduktionen osynliggjordes och negligerades i makroekonomiska analyser. Så småningom ifrågasattes dock att hemarbetet inte fanns med i nationalräkenskaperna på grund av de bristfälliga analyser detta medförde ur genusperspektiv. Det är välbelagt att det obetalda arbetet världen över till största delen utförs av kvinnor⁶ (Högskoleverket 2005).

Vid FN:s kvinnokonferens i Peking 1995 uppmanades därför medlemsländerna att utveckla metoder för att sätta ett värde på det oavlönade arbetet med syfte att erkänna kvinnors ekonomiska bidrag och synliggöra den ojämlika fördelningen av avlönat och oavlönat arbete mellan könen. Det obetalda arbetets värde ska när det räknats samman presenteras i så kallade satelliträkenskaper och redovisas parallellt med BNP beräkningarna (FN:s kvinnopolitiska program *Platform for action* 1995). Tidsstudier har visat att marknadsarbete och icke-marknadsarbete fördelas mycket ojämnt mellan kvinnor och män och att kvinnor dessutom ofta arbetar fler timmar per dag än män när både betalt och obetalt arbete läggs samman.

Tidsstudier har visat att marknadsarbete och icke-marknadsarbete fördelas mycket ojämnt mellan kvinnor och män och att kvinnor dessutom ofta arbetar fler timmar per dag än män när både betalt och obetalt arbete läggs samman.

⁶ En annan nackdel med att utesluta den obetalda hushållsproduktionen ur nationalräkenskaper och BNP är att det då är svårt att jämföra storleken på olika länders BNP. Arbete som utförs obetalt i ett land och alltså inte räknas in i BNP, utförs betalt i ett annat land, och räknas då in i det landets BNP. Exempelvis är det stora skillnader mellan olika länder när det gäller omfattningen på det omsorgsarbete som utförs inom offentlig sektor, respektive utförs obetalt i hemmen.

Hur vi har gjort i Sverige

I Sverige och i övriga nordiska länder har vi, i högre grad än i andra länder, överfört det arbete som framförallt kvinnor tidigare utförde obetalt i hemmen till offentlig sektor (med Jonasdottirs terminologi har vi omlokaliserat kärlekskrafts-aktiviteter). Där har det fått ett ekonomiskt värde och utförs avlönat (om än ofta till lägre löner och sämre arbetsförhållanden jämfört med andra sektorer). Detta arbete räknas då även med i nationalräkenskaperna och i BNP-beräkningarna. Det offentliga stöder även barnfamiljer ekonomiskt genom bidrag och transfereringar (staten stöder, med Jonasdottirs terminologi, alltså det produktionssystem som producerar livs levande människor). Bidrag och transfereringar räknas dock inte med i BNP-beräkningarna då de inte ses som ersättning för värdefullt arbete utan som *omfördelning* av redan skapade resurser. Om man skulle göra om föräldrapenningen och barn-

bidraget till en föräldralön skulle den räknas in i BNP och BNP skulle öka. Skulle man å andra sidan göra om lönerna för de som arbetar som exempelvis fångvaktare till ett bidrag skulle detta inte räknas in i BNP och BNP skulle därmed sjunka. Vilka aktiviteter som ersätts med lön (och som därmed ses som värdeskapande) och vilka som ersätts med bidrag och därmed ses som icke-värdeskapande bygger på värderingar och traditioner.

Kärlekskraft och satelliträkenskaper

Om vi skulle följa FN:s uppmaning och upprätta så kallade satelliträkenskaper över det obetalda arbetets värde, som framförallt kvinnor utför, skulle en än större del av de aktiviteter som utförs i samhället bli ekonomiskt synliga. Vi skulle därigenom utöka synligheten och värdet av det produktionssystem som producerar (och reproducerar) livs levande människor.

Barnproduktionens kostnader

Satelliträkenskaper skulle däremot inte fånga värdet av den fysiska och psykiska påfrestning som graviditet, barnafödande, amning och spädbarnsvård förorsakas kvinnor. Inom hälsoekonomin har man utvecklat metodiska redskap för att mäta och värdera fysiska och psykiska påfrestningar. Dessa metoder skulle man kunna använda för att mäta och värdera denna *kvinnospecifika* del av människoproduktionen.

Värdet av människoliv – ett allt vanligare beräkningsunderlag

Hälsoekonomer och Vägverket med flera använder beräkningar av värdet på mänskligt liv. Den schablonsumma man använder kallas *statistiskt liv* och ligger idag på cirka 17,5 miljoner kronor per individ. Detta värde vägs mot olika behandlingskostnader som kan rädda eller förlänga liv (hälsoekonomi) och när Vägverket överväger att bygga säkrare vägar vägs antal dödsolyckor multiplicerat med 17,5 miljoner kronor plus kostnader för skador mot kostnader för att bygga om vägar och göra dem säkrare.

Vad är befolkningen värd

I Sverige lever drygt 9 miljoner personer (Den 31 december 2007 var vi 9 182 927 individer enligt SCB). Om alla dessa individer betingar ett värde om 17,5 miljoner kronor, är befolkningen totalt värd 161 biljoner kronor (160 701 222 500 000 kronor). Denna summa är lika stor som BNP under 52 år! (År 2007 var totala BNP 3 074 miljarder kronor, Regeringens proposition 2007/08: 100).

Hur stor del av detta värde har byggts upp genom obetalt och underbetalt arbete, utfört av kvinnor? I vilken utsträckning har arbetet med att bygga upp befolkningen utförts under betingelser som lett till att kvinnor blivit fattiga eller ekonomiskt beroende av män?

Om man skulle göra om föräldrapenningen och barnbidraget till en föräldralön skulle BNP öka. Skulle man å andra sidan göra om lönerna för de som arbetar som exempelvis fångvaktare till ett bidrag skulle BNP sjunka.

Kvinnors ekonomiska ställning

Att vara kvinna i Sverige idag innebär generellt betydligt lägre inkomster och mindre ekonomisk självständighet jämfört med att vara man. Att skaffa barn medför i än högre grad ekonomisk ojämställdhet och minskad ekonomisk självständighet. Barn innefattar även ett stort ekonomiskt risktagande för kvinnor.

Den sammanlagda bilden av inkomstfördelningen mellan kvinnor och män i Sverige visar att kvinnor har avsevärt lägre löne- och företagsinkomster än män. Detta har flera orsaker. En orsak är att majoriteten kvinnor arbetar inom offentlig sektor och andra kvinnodominerade branscher där genomsnittslönerna är lägre än genomsnittslönerna i mansdominerade branscher. En annan anledning är att kvinnor, särskilt småbarnsmammor arbetar deltid i stor utsträckning. En tredje anledning är att kvinnor inte blir chefer i samma omfattning som män. Och en fjärde beror på ren diskriminering. Det vill säga att även när kvinnor och män utför lika och likvärdigt arbete har kvinnor oförklarade och generellt lägre löner.

Under 2004 var lönesumman i Sverige 1019 miljarder kronor. Av denna summa erhöll kvinnor fyrtio procent och män sextio procent. Män tjänade alltså 203,8 miljarder kronor mer än kvinnor.

När det gäller disponibel inkomst (inkomster minus skatt plus skattepliktiga ersättningar och familjestöd) var denna mer jämnt fördelad mellan könen. Fortfarande erhöll dock män totalt 120,7 miljarder mer än kvinnor. Men skillnader i inkomster och disponibel inkomst skiljer sig mycket mellan könen beroende på i vilken typ av hushåll de lever. I familjer där mamman och pappan sammanbor och barnen är under 6 år är kvinnors inkomster femtio procent av männens inkomster och sextiosex procent av männens disponibla inkomster (se exempelvis bilaga 4 i

Budgetpropositionen 2006/07 Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, även Klerby & Osika 2007).

Kvinnor förlorar ekonomiskt på familjebildning – män vinner

Otaliga forskningsrapporter visar att kvinnor förlorar ekonomiskt på att bilda familj och skaffa barn. Det motsatta gäller för män. Senast i raden är SACO-rapporten *Inkomstskillnader mellan par och singlar* (SACO 2008), som visar att för kvinnor som går från singelliv till äktenskap eller samboliv faller inkomsterna markant. För män som går från singelliv till äktenskap eller samboliv stiger inkomsterna markant! (Resultat som pekar i samma riktning finns i IFAUs rapport *Hur förändras kvinnors och mäns arbetssituation när de får barn*, 2007, Sigle-Rushton & Waldfogel, *Motherhood and women's earnings in Anglo-American, Continental European, and Nordic countries* (2007), Budgetpropositionen 2006/07 Bilaga 4, *Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män*. Se även Hewlett (2002) och Klerby & Osika (2007).

Kvinnor är mer beroende av sammanboendets ekonomiska fördelar jämför med män. Detta är en mycket osäker och riskabel situation för kvinnor.

Risktagande

När man är gift eller sammanboende, vilket fyrtioåtta procent av den vuxna befolkningen är, antas att hushållsmedlemmarna delar samma ekonomiska standard. Eftersom kvinnor generellt och särskilt småbarnsmammor och äldre kvinnliga pensionärer har betydligt lägre disponibel inkomst än män i motsvarande position är kvinnor mer beroende av sammanboendets ekonomiska fördelar. Att vara beroende av sammanboendets ekonomiska fördelar är ett mycket osäkert och riskabelt kontrakt, särskilt för kvinnor.

Det ekonomiska "kontraktet" mellan könen har brutit samman

2007 var andelen skilsmässor i Sverige 43 procent i förhållande till antalet ingångna äktenskap det året (SCB 2008). Tittar man på äktenskapens varaktighet ur ett längre tidsperspektiv tenderar skilsmässofrekvensen vara betydligt högre. Enligt uppgifter på Statens Folkhälsoinstitutets hemsida (<http://www.fhi.se>) slutar cirka sextio procent av alla äktenskap i Sverige i skilsmässa. Statistiken visar att skilsmässa är vanligast efter 3-4 års giftermål men genomsnittet för de upplösta äktenskapens varaktighet är tolv år (SCBs hemsida www.scb.se). Många familjer lever i samborelationer, vilka är än mer instabila än äktenskapliga relationer. Fyrtio procent av alla 17-åringar i Sverige lever idag skild från en förälder.

Ekonomiskt fritt fall

Skilsmässor och separationer leder för många kvinnor till ett ekonomiskt fritt fall och kan leda till långvarig fattigdom för dem själva och i många fall även för barnen. År 2004 fanns det totalt drygt 270 000 ensamstående föräldrar i Sverige. Fyra fjärdedelar, dvs. drygt 200 000 var ensamstående mammor och drygt 60 000 var ensamstående pappor⁷. De ensamstående mammornas disponibla genomsnittinkomst var betydligt lägre (116 000 kronor) än de ensamstående pappornas (141 000 kronor). Andelen fattiga ensamstående mammor (inkomster under 60 procent av medianvärdet för samtliga inkomstagare) ökade från drygt 12 procentandelar 1991 till drygt 20 procentandelar 2003. För papporna ökade andelen från sju procent till åtta procent under samma tidsperiod. 50 procent av de ensamstående mammorna hade svårt att klara löpande utgifter mot 31 procent av de ensamstående papporna (SCB 2001). Både kvinnor och män drabbas ekonomiskt av att vara ensamstående föräldrar, men kvinnor drabbas hårdare och de utgör även en mycket större grupp än de ensamstående papporna.

Färska kartläggningar visar att både unga kvinnor men framförallt ensamstående mammor har förlorat än mer ekonomiskt i förhållande till män i motsvarande position de senaste åren. (DN debatt 23 juni 2008 "Ensamstående kvinnor förlorar när styrdet").

Under tusentals år har patriarkatet förtryckt kvinnor. De senaste hundra åren har kvinnor rest sig ur förtrycket; krävt rösträtt, rätt att kontrollera sin egen sexualitet och fruktsamhet. Krävt rätt till utbildning och arbete.

Fortfarande förtrycker patriarkatet kvinnor ekonomiskt. Och fortfarande leder kvinnors insatser för att skapa och bygga upp befolkningen till att kvinnor blir fattigare än män, ibland mycket fattigare.

"Den exploaterande relationen mellan könen kommer inte att upphöra förrän kvinnor är kollektivt kapabla att utforma villkoren för sina personliga och offentliga liv och upprätta ett kvinnovärdigt samhälle. Ett kvinnovärdigt samhälle för oss närmare en värdig framtid för alla – kvinnor, män och barn" (Anna Jonasdottir).

Både kvinnor och män drabbas ekonomiskt av att vara ensamstående föräldrar, men kvinnor drabbas hårdare och de utgör även en mycket större grupp än de ensamstående papporna.

⁷ Denna statistik redovisar inte om det finns någon skillnad när det gäller antal barn till den ensamstående eller antal barn över 20 år som bor hos den ensamstående.

Litteratur

Becker, Gary, (1981), *A Treatise on the Family*, Mass: Harvard U.P., Cambridge.

Budgetpropositionen 2006/07 Bilaga 4, Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.

Dickenson, Donna (2007) *Property in the Body: Feminist perspectives*, Cambridge University Press.

Dickenson, Donna (1997) *Property, women and Politics – subjects or Objects*, Rutgers University Press.

Dickenson, Donna, Genetic Research and the Economic Paradigm Can we Consent to Become Commodities?

DN Debatt, 23 juni 2008, "Ensamstående kvinnor förlorar när styrde", Dan Andersson.

Ferber, Marianne, A & Nelson, Julie, A, (1993), *Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics*, The university of Chicago Press, Chicago and London.

Hewitson, Gillian, (2001), "The Disavowal of the Sexed Body in Neoclassical Economics", i Cullenberg, Stephen & Amariglio, Jack & Ruccio, David, F(red), *Post-Modernism, Economics and Knowledge*, Routledge, London and New York.

Hewlett, S A (2002) *Babyhunger – the new battle for motherhood*, Atlantic Books, London.

Högskölevverket (2005) *Genusperspektiv på nationalekonomin*.

IFAU (2007) *Hur förändras kvinnors och mäns arbetssituation när de får barn*, Louise Kenneberg, Rapport 2007:9.

Jonasdottir, Anna (2003) *Kärlekskraft, makt och politiska intressen En teori om patriarkatet i nutida västerländska samhällen*, Bokförlaget Daidalos.

Jonasdottir, Anna "Feminist Questions, Marx's Method, and the Actualization of "Love Power" ", in Christine DiStefano (ed.) *Feminist Interpretations of Karl Marx*. Penn State University Press (forthcoming).

Klerby, Anna & Osika, Ingrid (2007) *Regeringens vårbudget 2007 – en genusmedveten analys*, Sveriges Kvinnolobby.

Nadeau, Robert (2008) *The Economist Has No Clothes*, Scientific American, mars 2008.

Persson, Inga (2002) *Gender and economics in Sweden*.

SACO (2008) *Inkomstskillnader mellan par och singlar*, Håkan Regnér och Gunnar Isacson.

Sandelin, B, Trautwein, H-M, Wundrak, R, [1998], *Det ekonomiska tänkandets historia*, SNS Förlag, Stockholm.

Sigle-Rushton, W & Waldfogel, J (2007) "Motherhood and women's earnings in Anglo-American, continental European, and Nordic countries", *Feminist Economics*, vol 13, No. 2 April 2007.

CEDAW

Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

De stater som har anslutit sig till denna Konvention (konventionsstaterna):

konstaterar att Förenta nationernas stadga bekräftar tron på grundläggande mänskliga rättigheter, på människans värdighet och värde samt på lika rättigheter för män och kvinnor,

konstaterar att den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna slår fast principen om ickediskriminering och förklarar att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter samt att var och en är berättigad till alla de fri- och rättigheter som anges däri, utan åtskillnad av något slag, inbegripet åtskillnad på grund av kön,

konstaterar att de stater som tillträtt de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna är skyldiga att säkerställa lika rätt för män och kvinnor att åtnjuta alla ekonomiska, sociala, kulturella, medborgerliga och politiska rättigheter,

åberopar de internationella konventioner som antagits inom FN och dess fackorgan och som främjar lika rättigheter för män och kvinnor,

uppmärksammar även de resolutioner, deklarationer och rekommendationer som antagits av FN och dess fackorgan och som främjar lika rättigheter för män och kvinnor,

ser dock med oro att det trots dessa olika instrument fortfarande förekommer en utbredd diskriminering av kvinnor,

erinrar om att diskriminering av kvinnor kränker principerna om lika rättigheter och respekt för människans värdighet, är ett hinder för kvinnors deltagande, på samma villkor som män, i sina länders politiska, sociala, ekonomiska och kulturella liv, hindrar ett ökat välbstånd för samhälle och familj och försvårar den fulla utvecklingen av kvinnors möjligheter i sitt lands och mänsklighetens tjänst,

ser med oro att där fattigdom råder är det kvinnorna som har

minsta tillgången till föda, hälsovård, utbildning av olika slag samt till anställningsmöjligheter och till tillfredsställelse av andra behov,

är övertygad om att upprättandet av den nya ekonomiska världsordningen grundad på rätt och rättvisa, på ett betydelsefullt sätt kommer att bidra till främjandet av jämställdhet mellan män och kvinnor,

betonar att utplånandet av apartheid, alla former av rasism, rasdiskriminering, kolonialism, nykolonialism, aggression, utländsk ockupation och utländskt herravälde samt av inblandning i staters inre angelägenheter är av största vikt för att män och kvinnor till fullo skall kunna åtnjuta sina rättigheter,

slår fast att stärkandet av internationell fred och säkerhet, internationell avspänning, ömsesidigt samarbete mellan alla stater oberoende av deras sociala och ekonomiska system, allmän och fullständig nedrustning och särskilt kärnvapennedrustning under sträng och effektiv internationell kontroll, bestående av principerna om rättvisa, jämlikhet och ömsesidiga fördelar i förbindelserna mellan länder samt förverkligande av de under främmande och koloniala herravälde och utländsk ockupation stående folkens rätt till självbestämmande och oberoende samt respekt för nationell suveränitet och territoriell integritet kommer att främja socialt framåtskridande och utveckling och som en följd härav medverka till uppnåendet av full jämställdhet mellan män och kvinnor.

är övertygade om att en fullständig och allsidig utveckling av ett land, välfärden i världen samt fredens sak kräver att kvinnorna deltar i största möjliga utsträckning på alla områden och på samma villkor som männen,

betänker kvinnornas stora, hittills inte fullt erkända bidrag till familjens välfärd och samhällets utveckling, moderskapets sociala betydelse och båda föräldrarnas roll inom familjen och när det gäller barnens uppföstran, och är medvetna om att kvinnornas roll som barnafödorskor inte får vara en grund för diskriminering utan att ansvaret för barnuppföstran måste delas mellan män och kvinnor samt hela samhället,

är medvetna om att en ändring av mannens traditionella roll likasom av kvinnans roll inom samhället och familjen är nödvändig för att full jämställdhet mellan män och kvinnor skall uppnås,

är beslutna att genomföra principerna i Deklarationen om avskaffande av diskriminering av kvinnor och vidta de åtgärder som

krävs för avskaffandet av sådan diskriminering i alla dess former och yttringar

har kommit överens om följande:

Artikel 1

I denna konvention avser uttrycket »diskriminering av kvinnor« varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller ointetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

Artikel 2

Konventionsstaterna fördömer diskriminering av kvinnor i alla dess former, är eniga om att på lämpligt sätt och utan dröjsmål inrikta sin politik på att avskaffa diskriminering av kvinnor och åtar sig i detta syfte att:

- införa principen om jämställdhet mellan män och kvinnor i sina nationella grundlagar eller andra lämpliga författningar, om så inte redan skett, och säkerställa att denna princip genomförs i praktiken genom författningar och andra lämpliga medel;
- vidta lämpliga lagstiftnings och andra åtgärder, vid behov innefattande påföljder, som förbjuder all diskriminering av kvinnor;
- skapa rättsligt skydd för kvinnors rättigheter på samma grunder som för män och att genom behöriga nationella domstolar och andra offentliga institutioner säkerställa ett effektivt skydd för kvinnor mot varje diskriminerande handling;
- avstå från varje diskriminerande handling eller förfarande mot kvinnor och säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i överensstämmelse med denna skyldighet;
- vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor från enskilda personers, organisationers eller företags sida;
- vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att ändra eller upphäva gällande lagar och förordningar, sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor;
- upphäva alla nationella straffbestämmelser som innebär diskriminering av kvinnor.

Artikel 3

Konventionsstaterna skall på alla områden, och särskilt på de politiska, sociala, ekonomiska och kulturella områdena, vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att säkerställa full utveckling och framsteg för kvinnorna och därmed garantera dem utövande och åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på grundval av jämställdhet med männen.

Artikel 4

1. Konventionsstaternas vidtagande av tillfälliga särskilda åtgärder för att påskynda faktisk jämställdhet mellan män och kvinnor skall inte betraktas såsom diskriminering enligt denna konvention, men får inte medföra ett bibehållande av olikvärdiga eller skilda normer; dessa åtgärder skall upphöra när jämställdhet i fråga om möjligheter och behandling har uppnåtts.
2. Konventionsstaternas vidtagande av särskilda åtgärder, inklusive de åtgärder som nämns i denna konvention, för att skydda moderskapet, skall inte anses vara diskriminerande.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att

- a) ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster för att därmed avskaffa fördomar samt seder och bruk som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller på stelnade roller för män och kvinnor;
- b) säkerställa att familjeutbildningen bibringar en riktig uppfattning om moderskapet såsom social funktion och erkänner att män och kvinnor har ett gemensamt ansvar för sina barns uppfostran och utveckling, varvid barnens bästa alltid skall komma i första hand.

Artikel 6

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution.

Artikel 7

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor i landets politiska och offentliga liv och särskilt säkerställa kvinnornas rätt att, på samma villkor som gäller för män,

- a) rösta vid alla val och folkomröstningar samt vara valbara till alla genom allmänna val tillsatta organ;
- b) delta i utformningen av de styrande samhällsorganens politik och i förverkligandet av denna samt inneha ämbeten och

fullgöra alla officiella åligganden på alla nivåer inom förvaltningen;

- c) delta i icke-statliga organisationer och sammanslutningar inom landets offentliga och politiska liv.

Artikel 8

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att tillförsäkra kvinnor på samma villkor som män och utan någon diskriminering möjligheten att företräda sina regeringar på internationell nivå och delta i arbetet i internationella organisationer.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall ge kvinnor samma rätt som män att förvärva, byta eller behålla sitt medborgarskap. De skall särskilt säkerställa att varken äktenskap med en utlänning eller makens byte av medborgarskap under äktenskapet automatiskt skall medföra ändring av hustruns medborgarskap, göra henne statslös eller påtvinga henne makens medborgarskap.
2. Konventionsstaterna skall ge kvinnor samma rättigheter som män i fråga om deras barns medborgarskap.

Artikel 10

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor för att tillförsäkra dem samma rättigheter som män när det gäller utbildning och särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

- a) samma villkor för yrkesvägledning, tillträde till studier och erhållande av diplom från utbildningsanstalter av alla slag, såväl på landsbygden som i städerna; denna jämställdhet skall säkerställas i förskolor och i allmän, teknisk och högre teknisk utbildning liksom i all yrkesutbildning;
- b) tillträde till samma studiekurser och examina, tillgång till lärarpersonal med lika höga kvalifikationer samt skollokalerna och utrustning av samma standard;
- c) avskaffandet, på alla nivåer och inom alla former av utbildning, av stelnade uppfattningar av mans- och kvinnorollerna genom att främja samundervisning och annat slags undervisning som kan bidra till att detta syfte uppnås och särskilt genom att se över läroböcker och läroplanen samt anpassa undervisningsmetoderna;
- d) samma möjligheter att få stipendier och andra studiebidrag;
- e) samma möjligheter till återkommande utbildning, inklusive alfabetiseringsprogram för vuxna, särskilt sådana som syftar till att så snabbt som möjligt minska klyftan i utbildning mellan män och kvinnor;

- f) en minskning av antalet kvinnliga elever som avbryter sina studier och upprättande av studievägar för flickor och kvinnor som har slutat skolan i förtid;
- g) samma möjligheter att delta aktivt i idrott och gymnastikundervisning;
- h) tillgång till detaljerad pedagogisk information för att bidra till att säkerställa familjernas hälsa och välbefinnande, inklusive information och rådgivning om familjeplanering.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor på arbetsmarknaden för att, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa samma rättigheter särskilt
 - a) rätten till arbete såsom en oförtytterlig rätt som tillkommer alla människor;
 - b) rätten till samma anställningsmöjligheter, inklusive användning av samma urvalskriterier vid anställning;
 - c) rätten till fritt val av yrke och anställning, rätten till befordran, anställningstrygghet samt alla anställningsförmåner och tjänstevillkor, liksom rätten till yrkesutbildning och omskolning, inklusive lärlingsutbildning, högre yrkesutbildning och återkommande utbildning;
 - d) rätten till lika lön, inklusive förmåner, och till lika behandling vad beträffar arbete av lika värde liksom till lika behandling i fråga om arbetsvärdering;
 - e) rätten till social trygghet, särskilt då det är fråga om pensionering, arbetslöshet, sjukdom, invaliditet och ålderdom samt annan arbetsoförmåga liksom rätten till betald semester;
 - f) rätten till arbetarskydd, inklusive skydd för fortplantningsfunktionen.
2. För att förhindra diskriminering av kvinnor på grund av äktenskap eller moderskap och för att säkerställa kvinnors faktiska rätt till arbete, skall konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att
 - a) förbjuda, med stöd av rättsliga påföljder, avskedande på grund av graviditet eller moderskapsledighet, liksom också diskriminering vid avskedande grundad på civilstånd;
 - b) införa moderskapsledighet med lön eller jämförbara sociala förmåner utan förlust av anställning, kvalifikationstid eller sociala bidrag;
 - c) främja nödvändig social service som gör det möjligt för föräldrar att förena familjeplikter med yrkesansvar och

deltagande i det offentliga livet, särskilt genom att verka för att ett system för barnomsorg skapas och byggs ut;

- d) ge särskilt skydd för gravida kvinnor i arbeten som visat sig ha skadlig inverkan på dem.

3. Skyddslagstiftning i frågor som behandlas i denna artikel skall regelbundet omprövas mot bakgrund av vetenskaplig och teknologisk kunskap och skall vid behov ändras, upphävas eller utvidgas.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor när det gäller hälsovård för att, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa tillgång till hälso- och sjukvård, inklusive sådan som avser familjeplanering.
2. Utan hinder av bestämmelserna i punkt 1 ovan skall konventionsstaterna tillförsäkra kvinnor lämplig vård vid havandeskap och förlossning samt under tiden efter nedkomsten, varvid fri vård skall stå till förfogande när det är nödvändigt, liksom även lämplig kost under havandeskapet och amnings-tiden.

Artikel 13

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor inom andra områden av det ekonomiska livet och samhällslivet för att med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund tillförsäkra dem samma rättigheter, särskilt

- a) rätten till familjeförmåner;
- b) rätten till banklån, hypotekslån och andra former av kredit;
- c) rätten att delta i fritidsverksamhet, i idrott och i kulturlivet i alla dess former.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall ta hänsyn till de särskilda problem som möter kvinnorna på landsbygden och den viktiga roll dessa kvinnor spelar för sina familjers försörjning, särskilt genom sitt arbete i sektorerna utanför penninghushållningen, och skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att bestämmelserna i denna konvention tillämpas på landsbygdens kvinnor.
2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor på landsbygden för att säkerställa att de, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, deltar i och drar fördel av landsbygdens utveckling, och skall särskilt tillförsäkra dessa kvinnor rätt att

- a) delta i utarbetandet och genomförandet av utvecklingsplanen på alla nivåer;
- b) få tillgång till tillfredsställande hälso- och sjukvård, inklusive upplysning, rådgivning och hjälp i familjeplaneringsfrågor;
- c) direkt dra nytta av program för social trygghet;
- d) få teoretisk och praktisk utbildning av alla slag, inklusive sådan som avser läs- och skrivkunighet, samt dra nytta av bl a alla former av lokala samhälleliga tjänster och rådgivningsverksamhet för att öka sitt tekniska kunnande;
- e) organisera självhjälpgrupper och kooperativ för att uppnå lika möjligheter på det ekonomiska planet genom anställning eller egen verksamhet;
- f) delta i alla slag av samhällsaktiviteter;
- g) få tillgång till krediter och lån för jordbruksändamål, anordningar för marknadsföring och lämplig teknologi samt att få lika behandling vid land- och jordbruksreformen liksom vid nyodlingsprogram;
- h) ha tillfredsställande levnadsförhållanden, särskilt i fråga om bostäder, sanitära anläggningar, elektricitets- och vattenförsörjning samt transporter och kommunikationer.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra män och kvinnor likhet inför lagen.
2. Konventionsstaterna skall på det civilrättsliga området tillförsäkra kvinnor samma rättsliga befogenheter som män och samma möjligheter att utöva dessa befogenheter. De skall särskilt ge kvinnor samma rätt att ingå avtal och förvalta egendom samt lika behandling under hela förfarandet inför domstol.
3. Konventionsstaterna kommer överens om att alla avtal och alla andra privata skriftliga handlingar med rättsverkan som syftar till att inskränka kvinnors rättsliga handlingsförmåga skall anses ogiltiga.
4. Konventionsstaterna skall tillförsäkra män och kvinnor samma lagliga rättigheter såvitt avser rätten att resa och friheten att välja bostad och hemvist.

Artikel 16

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor och i alla frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden samt skall särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

- a) lika rätt att ingå äktenskap;
- b) lika rätt att fritt välja make och ingå äktenskap endast med sitt eget fria och fulla medgivande;
- c) lika rättigheter och skyldigheter under äktenskapet och vid dess upplösning;
- d) lika rättigheter och skyldigheter som föräldrar, oberoende av civilstånd, i frågor som gäller barnen, varvid dock barnens bästa alltid skall komma i första hand;
- e) lika rätt att fritt och under ansvar bestämma om antalet barn och tidrymden mellan havandeskapen samt att få tillgång till upplysning och utbildning liksom till de medel som erfordras för att kunna utöva denna rätt;
- f) lika rättigheter och skyldigheter när det gäller förmyndarskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnens bästa alltid skall komma i första hand;
- g) lika rättigheter i personligt hänseende som man och hustru, inklusive rätten att välja familjenamn, yrke och sysselsättning;
- h) lika rättigheter för båda makarna i fråga om ägande, förvärv, skötsel, förvaltning, förfogande och avyttring av egendom, vare sig detta sker utan kostnad eller mot vederlag.

2. Barns trolovning och giftermål skall inte ha någon rättslig verkan och alla nödvändiga åtgärder, inklusive lagstiftning, skall vidtas för att fastställa en minimiålder för äktenskap och för att göra officiell registrering av äktenskap obligatorisk.

I Artiklarna 17–22 beskrivs hur Kvinnokommittén etableras och riktlinjer för hur staternas rapportering till Kommittén ska gå till. Artiklarna 23–30 beskrivs hur man som stat ansluter sig till Konventionen, hur man reserverar sig samt hur dispyter ska lösas. För vidare information se www.kvinnokonventionen.se

Begrepp och definitioner⁸

Altruism

Altruism betyder osjälviskhet (i motsats till egoism) och betecknar viljan att hjälpa andra utan att den som hjälper har något egenintresse i det.

Benchmarking

Benchmarking innebär att jämföra nyckeltal som beskriver ett företags/organisations verksamhet med nyckeltalen för det företag eller den organisation som man anser är bäst i branschen. Se exempelvis Nyckeltalsinstitutets Jämställdhetsindex JÄMIX.

Capability-ansatsen

Enligt Nationalencyklopedin betyder capability; förmåga, duglighet och möjligheter. Capability – ansatsen har utformats av ekonomipristagaren och nationalekonomen Amartya Sen och har sedan använts av ett flertal gender budgeting forskare. Denna ansats eller utvecklingslinje betonar betydelsen av att samhället vidgar individens kapacitet och utrymme så att de själva kan påverka sin livssituation och uppnå ett gott liv. Detta innebär att samhället har ett ansvar att jämna ut spelplanen för individerna så att de på lika villkor kan välja och förverkliga sina livsmål. Synsättet är mer revolutionerande i synen på kvinnor och utveckling jämfört med män, då kvinnors självbestämmande och handlingsutrymme ofta varit mer begränsat än männens.

Feminism

Att se att det finns en över- underordning mellan könen och ha en vilja att göra något åt det. Det är den minsta gemensamma nämnaren för olika feminismer. Det finns olika inriktningar till exempel liberal, socialistisk och radikalfeminism. Enligt Svenska Akademiens ordlista är feminism en rörelse för kvinnors jämställdhet med män.

Gender budgeting

Gender budgeting även *gender sensitive budgeting*, *gender responsive budgeting*, och *jämställdhetsintegrerad budget*. Att analysera och utforma de offentliga budgetarnas resursintagande och resurstilldelning ur köns- och genusperspektiv. Även att integrera medvetenhet och kunskap om genus och kön i budgetprocessen.

Genus/gender

Det sociala och kulturella könet, ett konstruerat kön. Det som vi uppfattar som kvinnligt och manligt. Genus förändras och omska-

pas över tid. Gender är det ord som används på engelska, används ibland även i Sverige istället för genus.

Genussystemet

Beskriver de sociala relationerna mellan könen. Professor Yvonne Hirdman menar att genusystemet vilar på två logiker:

1. Den ena logiken är dikotomin, det vill säga isärhållandets logik: manligt och kvinnligt hålls isär och bör inte blandas.
2. Den andra logiken är hierarkin: Det är män som är "mäniskor", därmed utgör de normen för det normala och det allmängiltiga och värderas högre.

Denna ordning kallas även könsmaksordning.

Genusvetenskap

Är en akademisk disciplin som huvudsakligen fokuserar på att kartlägga och analysera vilken roll kön och genus spelar i samhället. Även frågor om sexualitet, klass, etnicitet eller andra typer av maktförhållanden kan studeras inom ämnet men det är vad man brukar kalla "genusperspektivet" som är den gemensamma nämnaren.

Intersektionalitet

Ett perspektiv som fokuserar skärningspunkten mellan olika makrtordningar i samhället och hur olika identiteter skapas som resultat av till exempel ras/eticitet, socioekonomisk bakgrund, kön, sexualitet, funktionsduglighet och ålder.

Jämlikhet

Avser rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och utgår ifrån att alla människor har lika värde oavsett kön, etnicitet, religion, social tillhörighet med mera. Jämställdhet är en av de viktigaste jämlikhetsfrågorna.

Jämställdhet

Handlar om relationer mellan kvinnor och män. *Formell* jämställdhet avser den jämställdhet som ska råda enligt lag och *reell* jämställdhet syftar på verklig jämställdhet (vilket ofta skiljer sig från den lagstadgade jämställdheten).

Målen för svensk jämställdhetspolitik finner du nedan.

Övergripande mål

Kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Delmål

1. Jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och forma villkoren för beslutsfattande.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.
4. Mäns våld mot kvinnor skall upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Jämställdhetsintegrering

En strategi där ett jämställdhetsperspektiv integreras i alla politik- och verksamhetsområden och i alla led av beslutsfattande, planering och utförande av verksamheter inom dessa områden. På engelska används ordet gender mainstreaming.

Jämställdhetsperspektiv – Jämställdhetsanalys

Att göra en analys av könsuppdelad statistik eller andra uppgifter i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen.

Kön

Ett ord som i genusforskning kan stå för både det biologiska könet och för genus, det socialt konstruerade könet.

Könsblind

Man beaktar inte kön eller jämställdhetsperspektiv (i analyser och undersökningar). Detta kan resultera i att viktig information om skillnader beroende på genus och kön förblir dolda. Även att man på grund av omedvetenhet utgår ifrån en manlig norm.

Könsdiskriminering

När en person, direkt eller indirekt, behandlas orättvist på grund av sitt kön.

Könskvotering

En form av kvotering där kvoteringen baseras på kön. Könskvotering innebär vanligen att fördela bestämda andelar platser till det underrepresenterade könet, till exempel 50/50. Kvotering är en metod tillåten enligt artikel 4 i Kvinnokonventionen, som en tillfällig åtgärd. Det är en aktiv åtgärd för att nå snabba resultat och den är lätt att utvärdera.

⁸ Delar av materialet i denna lista kommer från JämStöd Praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering, SOU 2007: 15, men listan har här modifierats och utvidgats.

Könsmönster

Den ordning som framträder när information, statistik och behov mm delas upp utifrån kön.

Könsperspektiv – Könskonsekvensanalys

Att redovisa statistik och uppgifter uppdelat på kön och beskriva situationen för kvinnor respektive män.

Matriarkat

En allmän samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka män är underordnade kvinnor.

Nyckeltal

Nyckeltal är benämningen på specifika tal som används för att värdera utfallet av ett företag eller en organisation och dess verksamhet.

Nyckeltal används för att mäta exempelvis ekonomisk effektivitet, resursförbrukning, representation av anställda eller brukare/kunder och kvalitativa värden. Exempel är arbetstid/produkt, nyttjandegrad av maskiner eller nöjd kund-index.

Nyckeltal används även för att mäta jämställdhet. Exempel på nyckeltal är kvinnors genomsnittliga lön som andel av mäns genomsnittliga lön. Idag är denna 82 procent.

Andelen kvinnor och män i chefspositioner i förhållande till andelen kvinnor och män bland de anställda.

Patriarkat

En allmän samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män.

Policy

Policy är grundprinciper för ett företags eller en organisations handlande i allmänt avseende eller i visst avseende. Jämställdhetspolicy innebär att företag eller organisationer antagit vissa grundläggande principer rörande hur de avser att arbeta för att jämställdhet ska uppnås.

Preferens

Något som föredras av en person. I valet mellan flera olika alternativ föredrar eller prefererar man ett av alternativen. Preferenser kan påverkas av det sociala sammanhanget och genusordningen.

Subventioner

En *subvention* är ett (offentligt) ekonomiskt understöd, d.v.s. pengar som betalas för att sänka priset på en vara eller tjänst. Subventioner kan vara synliga eller dolda. Ett exempel på en synlig

subvention är ett direkt bidrag från staten till en viss sektor eller verksamhet. En dold subvention kan vara undantag för en viss sektor att betala skatt eller de fulla kostnader som uppstår för samhället genom sektorns verksamhet.

Tidsbudget

Varje individ har 24 timmar per dygn till sitt förfogande. Ett gammalt ideal är att dessa bör fördelas på 8 timmars *arbete*, 8 timmars *fritid*; rekreation och kontemplation och 8 timmars *sömn* för att individen långsiktigt ska kunna fungera väl och må bra. Precis som man bör genuskartlägga budgetar (gender budgeting) bör man även genusgranska befolkningens tidsbudgetar. Hur ser de krav som ställs på kvinnors och mäns totala tidsbudget ut, dvs. hur stor är den totala arbetsbördan (både betald och obetald). Det har visat sig att kvinnors tidsbudgetar ofta är mer ansträngda än mäns tidsbudgetar. Dessutom leder nedskärningar i offentligt finansierad service ofta till att kvinnors obetalda arbetsbörda ökar och därmed deras totala arbetstid. Ett grundläggande villkor för långsiktighet och tillväxt i ekonomin är att kvinnors mänskliga och sociala resurser varken överutnyttjas eller töms ut.

Transfereringar

Transferering innebär att ekonomiska resurser flyttas över från vissa sociala grupper till andra sociala grupper. Den grupp som belastas vid en transferering beskattas eller betalar särskild avgift. Den grupp som gynnas vid en transferering kan i gengäld motta bidrag, försäkringsersättning, pension mm.

Medlemsorganisationer

Assyriska Kvinnoförbundet
Business and Professional Women Sweden
Dea-föreningen för Kvinnomuseer
Forum – Kvinnor och Funktionshinder
Föreningen Tealogerna
Gröna kvinnor
1,6 miljonerklubben
Internationella Kvinnoförbundet, IKF
Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF
Irakiska Kvinnoföreningen
Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- Och
Narkotikafrågor – KSAN
Kurdistan Kvinnoförbund
Kvinna Skaraborg
Kvinnor i Svenska Kyrkan
Kvinnor Kan!
Kvinnliga Akademikers förening
Riksförbundet Internationella Föreningen för Invandrarkvinnor, RIFFI
Riksorganisationen för Valfrihet, Jämlikhet och Föräldraskap, HARO
Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejjourer i Sverige, ROKS
Svenska Kvinnors Europa Nätverk, SKEN
Mälardalens Kvinnolobby
Sverigefinskt Kvinnoforum
Svenska Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor, NRC
Svenska Riksföreningen av Delta Kappa Gamma
Sveriges Ekumeniska Kvinnoråd

Sveriges Kvinnliga Läkares Förening
Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, SKR
Swe Q - Sveriges Quinnoråd
Sverigeunionen av Soroptimistklubbar
UNIFEM Sverige
Varken hora eller kuvad
VSQL, Västsvenska Kvinnors Lobby
Örebro Läns Kvinnolobby

Handbokens författare

Huvudförfattare: Ingrid Osika

Ingrid är nationalekonom och tidigare doktorand vid Linköpings Universitet, Tema Genus, där hon forskat om gender budgeting. Ingrid har arbetat för Stockholms läns landsting med jämställdhets- och genusperspektiv inom hälso- och sjukvård samt med gender budgeting. Hon har skrivit den uppmärksammade forskningsrapporten *Tvåttsäcksprojektet – genuskillnader in på bara skinnet* och var 2008 redaktör för handboken *Kvinna i världens mest jämställda land*. Ingrid forskar för närvarande inom området genus och jämställdhetsperspektiv inom hälso- och sjukvård.

Medförfattare: Anna Klerby

Anna är nationalekonom och påbörjar doktorandutbildning vid Högskolan Dalarna hösten 2008 med inriktning på kulturekonomi. Anna arbetar nu vid Statens Kulturråd med analys och utvärdering av offentligt finansierad kultur utifrån bland annat jämställdhetsperspektiv. Hon har tidigare arbetat i en statlig utredning, Plats på scen 2006:42, som kartlade och analyserade statligt stödd scenkonst ur jämställdhets- och genusperspektiv och har även arbetat för Stockholms läns landsting med jämställdhets- och genusperspektiv på kulturbidrag och på hälso- och sjukvård.

Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby (SKL) är en partipolitiskt och religiöst obunden paraplyorganisation för svensk kvinnorörelse. Organisationen har drygt 30 medlemsorganisationer inom samhällets olika områden.

Organisationen vilar på feministisk grund och verkar för kvinnors fulla mänskliga rättigheter i ett jämställt samhälle. Verksamheten utgår från FN:s Kvinnokonvention (CEDAW) och aktionsplanen från Beijing och riktar sig främst till beslutsfattare och makthavare. Sveriges Kvinnolobby är remissinstans och verkar för kvinnors perspektiv i alla politiska, ekonomiska och sociala sammanhang, såväl nationellt som internationellt.

Sveriges Kvinnolobby representerar Sverige i den Europeiska Kvinnolobbyn (EWL) och deltar som NGO-representant i den svenska delegationen till FN:s Commission on the Status of Women (CSW).

Organisationen arbetar för att samla kvinnorörelsen och att stärka NGO: s roll i samhällsutvecklingen. Genom nätverk tillsammans med de partipolitiska riksdagskvinnorna samordnar vi gemensamma frågor.

Vill din organisation bli medlem eller veta mer om oss? Kontakta kansliet på tfn 08-335 247 eller skicka mejl till skl@sverigeskvinnolobby.se.

Läs mer på www.sverigeskvinnolobby.se

ISBN 978-91-633-3287-6